

(Mart-March 2026)

FRANSIZ LAZARİSTLERE AİT DEFTERDE KAYITLI SEYYİD NESİMÎ DÎVÂNI NÜSHASI VE NESİMÎ'NİN BİLİNMEYEN ŞİİRLERİ

*A Copy of the Diwan of Seyyid Nesîmî Recorded in a Notebook Belonging to the French
Lazarists and Nesîmî's Unknown Poems*

Araştırma Makalesi / Research Article

İlyas KAYAOKAY

Doç. Dr., Munzur Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Mail: ilyaskayaokay@munzur.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8544-2307>

Geliş Tarihi / Date Received: 21 Ocak 2026

Kabul Tarihi / Date Accepted: 25 Şubat 2026

Yayın Tarihi / Date Published: 17 Mart 2026

Makale Bilgisi

Değerlendirme: Bu çalışma, çift taraflı kör hakemlik sistemi uygulanarak değerlendirilmiştir.

Etik Beyan: Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve akademik etik ilkelere uyulmuştur.

Etik Kurul Belgesi: Bu makale için etik kurul belgesi gerekmektedir / gerekmemektedir.

Benzerlik Taraması: Çalışma, *İntihal.Net* sistemi üzerinden alınan benzerlik raporu ile taranmıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazar/yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Telif Hakkı: Çalışmanın hazırlanma sürecinde yazar/yazarlar tarafından Telif Hakkı Devir Formu imzalanarak sunulmuştur.
Yazar/yazarlar, dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptir.

Atıf / Citation

Kayaokay, İ. (2026). Fransız Lazaristlere Ait Defterde Kayıtlı Seyyid Nesîmî Dîvânı Nüshası ve Nesîmî'nin Bilinmeyen Şiirleri. *Külliyat*, 1–34.

Sorumlu Yazar

İlyas, KAYAOKAY, ilyaskayaokay@munzur.edu.tr

Özet

17. asırda Aziz Vincent de Paul tarafından kurulan Lazaristler; Şam, Halep ve Adana gibi Osmanlı şehirlerinde eğitim, dinî vb. faaliyetler yürüten bir Katolik Fransız misyoner cemaatidir. Lazaristlerin Şam'da Fransız koleji açtığı ve faaliyetleri kapsamında çeşitli yazılı kaynaklar tuttukları bilinmektedir. Şam'daki Lazarist koleji bünyesinde kullanılan defterlerden biri yakın zamanda şahsî kütüphanemize intikal etmiş olup bu makalenin konusunu teşkil etmektedir. Müstensihî ve istinsah tarihi meçhul mezkûr 132 sayfalık bu defter içerisinde Seyyid Nesîmî'nin Türkçe Dîvânı kayıtlıdır.

Çalışmanın amacı, Lazarist defterinde kayıtlı bu yeni yazma nüshanın Nesîmî'nin Türkçe Dîvânı neşirleri içindeki yerini belirlemek ve bu nüsha üzerinden şaire ait daha evvel tespit edilmemiş manzumeleri ortaya koymaktır. Bu doğrultuda, defterde yer alan toplam 172 manzume; Türkiye ve Azerbaycan sahasında yayımlanan Nesîmî Dîvânı neşirleri ile mecmualara dayalı çalışmalarla mukayese edilmiştir. Lazarist defterinde kayıtlı 172 şiirden 23'ünün Hüseyin Ayan neşrinde yer almadığı tespit edilmiştir. Bu manzumelerin 17'sinin Azerbaycan'daki farklı dîvân neşirlerinde veya şiir mecmualarında kayıtlı olduğu, altı şiirin ise bugüne kadar Türkiye ve Azerbaycan sahasında yayımlanan hiçbir dîvân neşrinde veya müstakil çalışmada yer almadığı belirlenmiştir. Tenkitli metin çalışmalarına katkı sunmayı amaçlayan bu makalede, söz konusu dîvânın neşirleri hakkında bilgi verildikten sonra yeni nüshanın tavsifi yapılmış, ilk defa gün yüzüne çıkan altı gazelin transkripsiyon usulüyle Latin harflerine aktarımına ve tıpkıbasımına yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Fransız, Lazaristler, Şam, Azerbaycan, Nesîmî, Dîvân, Metin Neşri.

Abstract

The Lazarists, founded in the 17th century by Saint Vincent de Paul, are a Catholic French missionary community that carried out educational, religious, and other activities in Ottoman territories such as Damascus, Aleppo, and Adana. It is known that the Lazarists opened a French college in Damascus and kept various written records as part of their activities. One of the notebooks used at the Lazarist college in Damascus recently came into our personal library and is the subject of this article. The 132-page notebook, whose copyist and date of transcription are unknown, contains Nesîmî's Turkish Diwan.

The aim of this study is to determine the place of this new manuscript recorded in the Lazarist notebook among the publications of Nesîmî's Turkish Diwan and to reveal previously unidentified poems by the poet through this manuscript. To this end, the total of 172 ghazals in the notebook were compared with the publications of Nesîmî's Diwan in Turkey and Azerbaijan and with studies based on anthologies. It was determined that 23 of the 172 ghazals recorded in the Lazarist notebook were not included in Hüseyin Ayan's publication. It was determined that 17 of these poems were recorded in different dîvân publications or poetry anthologies in Azerbaijan, while 6 poems did not appear in any diwan publication or independent work published in Turkey or Azerbaijan to date. Aiming to contribute to critical textual studies, this article provides information about the publications of the diwan in question, describes the new copy, and includes the transcription of the seven poems that have been revealed for the first time into Latin letters.

Keywords: French, Lazarists, Damascus, Azerbaijan, Nesîmî, Diwan, Text Publication.

GİRİŞ

Seyyid Nesîmî, Türk edebiyatında şiiri tasavvufî düşünceyle mezceden güçlü bir mutasavvıf şair olarak bilinmektedir. 14. yüzyılın sonları ile 15. asrın başlarında yaşadığı düşünülen Nesîmî'nin hayatı hakkında bildiklerimiz sınırlıdır. Nesîmî'ye dair biyografik veriler, klasik kaynaklarda farklı yönleriyle ele alınmış ve zaman içinde çeşitlenen bir anlatı ortaya çıkmıştır. Kaynaklarda onun İmâdüddîn adıyla

anılması yaygınlık kazanmış, seyyitliğine ve Ebu'l-Fazl künyesine de vurgu yapılmıştır. Nesîmî'nin doğum yeri meselesi, literatürde en çok tartışılan konulardan biridir. Bazı kayıtlarda Tebriz, Şirvan öne çıkarken bazı eserlerde Irak, Bağdat çevresi ya da Diyarbakır gibi Anadolu şehirleriyle ilişkilendirmeler yapılmıştır. Doğum tarihi ve ailesi konusunda da kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Eserlerinden iyi bir eğitim aldığı anlaşılan Nesîmî'nin, düşünce dünyasında tasavvufi bir altyapıya sahip olduğu görülür. İlk döneminde tasavvuf çevreleriyle ilişki kurmuş, daha sonra Aliyyü'l-a'lâ aracılığıyla Hurûfî düşünceye yönelmiştir. Bu yöneliş, onun fikrî kimliğini belirleyen temel unsurlardan biri hâline gelmiş ve şiirlerine açık biçimde yansımıştır. Fazlullâh'ın halifeleri arasında anılması ve çevresinde talebeler yetiştirmesi, Nesîmî'nin Hurûfî çevre içindeki etkinliğini göstermektedir. İnancını yaymak amacıyla çeşitli şehirlerde bulunduğu, Anadolu ve Azerbaycan sahasında tanındığı anlaşılmaktadır. Hayatının son safhası Halep'te geçen Nesîmî'nin idamı tarihî kayıtlarda, halk anlatılarında geniş yer bulmuştur. Kaynaklar, onun Memlûk idaresi döneminde yargılanıp öldürüldüğünü aktarmakta, olayın ayrıntıları farklı anlatılarla zenginleşmektedir. İnançları, şiirlerinin halk arasında karşılık bulması ve düşüncelerinin yaygınlık kazanması, bu sürecin arka planında etkili unsurlar olarak değerlendirilir. Zamanla oluşan menkıbeler, Nesîmî'nin şahsiyetini trajik, sembolik ve efsanevî bir figür (Kayaokay, 2017, s. 193-216) hâline getirmiştir. (Daha fazla bilgi için bk. Kürçüoğlu, 1973, s. I-XXVI; Usluer, 2013).

O; Arapça, Farsça ve Türkçe şiirler kaleme almış, bu şiirlerini de büyük ölçüde Hurûfî inancı şekillendirmiştir. Azerbaycan, Anadolu ve Suriye sahasında şiirlerinin kayda geçirilmesi, Nesîmî'ye nispet edilen metinlerin geniş bir külliyat oluşturmasını sağlamış, bu külliyat dîvân neşri, metin tenkidi ve aidiyet tespiti gibi meseleleri önemli kılmıştır. Yunus Emre, İbrahim Gülşenî vb. mutasavvıfların akıbetine Nesîmî de uğramıştır. Zira tasavvufî şiirin sözlü kültürle kurduğu güçlü bağ, şiirlerin tek mil bir dîvân içinde toplanmasını güçleştiren bir zemin teşkil etmiştir. Nesîmî'nin de Yunus Emre'nin şiirleri meselesindeki gibi bir problemi vardır. Nasıl ki mecmualarda karşımıza çıkan her Yunus Emre şiirine «Âşık Yunus'un olabilir mi?» şüphesiyle yaklaşıyorsak Nesîmî mahlaslı şiirlere de «Kul Nesîmî'nin olabilir mi?» şüphesiyle bakıyoruz. Gerek yazma eser kütüphanelerinde gerekse şahıs koleksiyonlarında kayıtlı dîvân nüshaları ve çeşitli şiir mecmualarıyla Nesîmî'nin şiirleri her geçen yıl artmaktadır.

Bu çalışmada yeni bulunan Nesîmî Dîvânı'ndan hareketle onun daha evvel bilinmeyen manzumeleri gün yüzüne çıkarılacaktır. Burada ilk defa tanıtılacak olan şahsî kütüphanemizde kayıtlı nüshanın dikkat çekici bir özelliği daha vardır: Bu nüsha, Şam'daki Fransız misyonerler olan Lazaristlerin özel baskılı filigranlı koleje defterinde kayıtlıdır. Makalede, Nesîmî'nin Türkçe dîvânı üzerine yurt içi ve yurt dışında yapılan neşir çalışmaları tanıtılarak mecmualarda bulunan yeni şiirleri hakkında bilgiler verilecektir. Akabinde yeni bulunan Nesîmî Dîvânı nüshasının tetkiki yapılarak onun bilinen ve bilinmeyen tüm manzumeleri yurt içi ve yurt dışındaki çalışmalarla mukayese edilerek ortaya konulacaktır. Yeni keşfedilen şiirlerinin transkripsiyonlu aktarımına ve tıpkıbasımına yer verilecektir.

1. Seyyid Nesîmî'nin Türkçe Dîvânı'nın Tenkidli Neşri Üzerine Türkiye ve Azerbaycan'da Yapılan Çalışmalar

Seyyid Nesîmî'nin Türkçe Dîvânı'nın yurtiçi ve yurtdışındaki kütüphanelerde, şahıs koleksiyonlarında kayıtlı yüzlerce yazma nüshası bilinmektedir. Mezkûr dîvânın 1465 tarihli en eski yazma nüshasını Raif Yelkenci'den satın almış olan Kürkçüoğlu'nun ifadesiyle “Fuzûlî'ninkinden sonra en çok basılan dîvân budur” (1973, s. XXVI). Nesîmî'nin Türkçe Dîvânı ikisi 1844, biri 1869, sonuncusu 1881 yılında olmak üzere Osmanlı devrinde dört defa matbu olarak basılmıştır (Kürkçüoğlu, 1973, s. XXVI).

Dîvân üzerine gerek Türkiye'de gerekse Azerbaycan'da pek çok çalışma yapılmıştır. Bilhassa dîvân metninin neşri üzerine Azerbaycan'da yapılan Kiril ve Arap harfli çalışmalar dikkat çekicidir. Nesîmî'nin Türkçe Dîvânı üzerine Türkiye'de yapılan ilk neşir Saide Saygı'nın 1965 yılında tamamladığı lisans bitirme tezidir.¹ Türkiye'deki ilk ciddî dîvân neşri çalışması da merhum Hüseyin Ayan tarafından 1970 senesinde Hasibe Mazıoğlu danışmanlığında tamamlanan doktora tezidir (Ayan, 1970). Yine mezkûr araştırmacının bu dîvânı 1990, 2002 ve 2014 senesinde kitap olarak neşrettiği de müşahede edilmektedir.² Ayan'ın, 10 nüshayı (2014, s. 118) esas alarak metnini kurduğu Nesîmî Dîvânı'nda 457 gazelin olduğu görülse de bunlardan birkaçı sehven mükerrer (2020, s. 435-442) yazılmıştır. 1990 neşrinde olduğu gibi 455 gazeli kayıtlı olup yeni nüshalar dikkate alınmamıştır. Kemâl Edib Kürkçüoğlu da “*Seyyid Nesîmî Dîvânı'ndan Seçmeler*” (1973) kitabında farklı nazım şekillerine ait 145 manzumeyi şerhiyle birlikte neşretmiştir.

Azerbaycan'daki ilk neşir çalışmasının 1926 yılında Arap harfleriyle Selmân Mümtâz tarafından yapıldığı bilinmektedir (Kürkçüoğlu, 1973, s. XXVI). Türkiye'deki çalışmalara paralel olarak Azerbaycan'da ilk ciddî Türkçe Dîvân metni, Cihangir Qəhrəmanov tarafından 1973 yılında üç cilt hâlinde yayımlanmıştır.³ Qəhrəmanov, Nesîmî'nin binden fazla şiirini Arap harfleriyle neşretmiş olup yayımlanan dîvânlar içerisinde en hacimlisi onun çalışmasıdır. Arap harfleriyle neşredilen bir diğer yayın da Hüseyin Muhammed-zâde Sadîk'e aittir.⁴ Azerbaycan'da ilk baskısı 1973'te ikinci baskısı da 2004'te Latin harfleriyle yapılan bir diğer önemli çalışma Hamid Araslı'nın “*İmadəddin Nəsimi Seçilmiş Əsərləri*” adlı iki ciltlik neşridir.⁵ Araslı aynı zamanda Qəhrəmanov'un yayımladığı dîvânın da redaktörü olup iki ciltte 750 civarında şiire yer vermiştir. Xəlil Yusifli'nin 2005 yılında neşrettiği

¹ Saygı, Saide (1965). *Nesimi Divanı*, Lisans Mezuniyet Tezi, Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi.

² Ayan, Hüseyin (1970). *Nesimi, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Dîvânı'nın Metni*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi D.T.C.F., 933 s.

Ayan, Hüseyin (1990). *Nesimi Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Ayan, Hüseyin (2002). *Nesimi, Hayatı Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Dîvânının Tenkidli Metni I-II Cilt*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ayan, Hüseyin (2014). *Nesimi, Hayatı Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Dîvânının Tenkidli Metni* (2 Cilt Birleştirilmiş Baskı.) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (3. Baskısı 2020).

³ Qəhrəmanov, Cihangir (1973). *İmadəddin Nəsimi Əsərləri Üç Cildə* /Elmi-Tənqidi Mətnin Tərt. və Müqəddimə, Red. H. Araslı, Azərb. SSR EA, Resp. Əlyazmaları Fondu

⁴ Sadîk, Muhammed-zâde (1378). *Dîvan-ı Eş'âr-ı Türki, Seyyid İmâde'ddin Nesîmî*, İntişârât-ı Ahter, Tebriz.

⁵ Araslı, Hamid (2004). *İmadəddin Nəsimi Seçilmiş Əsərləri İki Cildə*, Bakı: Lider Nəşriyyat

“İmadeddin Näsîmî Seçilmiş Əsərləri”⁶ ile Qəzənfər Paşayev’in 2018’de yeni baskısı yapılan “İmadeddin Näsîmî İraq Dîvânı”⁷ Azərbaycan sahasında yapılan dîvân neşri çalışmaları olup bu makalede mezkûr beş yayın dikkate alınmıştır. Azərbaycan’da neşredilen tüm çalışmaların⁸ sonunda araştırmacılara kolaylık sağlaması adına şiirlerin ilk mısralarının fihristi kafiye seslerine göre verilmiş olup yalnızca Sadık neşrinde bu tertip farklıdır.

2. Seyyid Nesîmî’nin Yeni Bulunan Şiirlerini İhtiva Eden Çalışmalar

Bu konuda, araştırmacılara yol gösterici ilk neşirler M. Fatih Köksal’a aittir. Köksal, “Seyyid Nesîmî’nin Yayınlanmamış Şiirleri” başlıklı makalesiyle (2009)⁹ şahsî kütüphanesindeki mecmualarda kayıtlı 42 gazel ve iki tuyuğu ilim âlemine duyurmuştur. Köksal, Hüseyin Ayan neşri dışında Azerbaycan’daki neşirlerle de mukayeseler yaparak 17 gazel ve 2 tuyuğun daha evvel yayımlanmadığını ortaya koymuştur. Her ne kadar 25 gazelin de Türkiye’deki çalışmalarda yayımlanmadığını ifade etse de “Ey nūr-ı dil ü dīde dīdārūna müştākım” mısraıyla başlayan gazelin (2009, s. 125) aslında gözden kaçtığı ve Kürkçüoğlu (1973, s. 39) ve Ayan neşrinde yayımlandığı (1990, s. 244 ve 2014, s. 524) tarafımızca fark edilmiştir. Birazdan değineceğimiz üzere Mehmet Özdemir de¹⁰ Köksal’ın daha evvel hiçbir çalışmada yayımlanmadığını ifade ettiği 17 gazelden 10 tanesinin Azerbaycan’daki dîvân yayımlarında neşredildiğini, kaynaklarını da bildirerek ispat etmiştir (2014, s. 446-447).¹¹ Köksal’ın bu sahada yaptığı tek çalışma elbette bu olmayıp 2000 senesinde de Nesîmî’nin 33 yeni tuyuğunu duyurmuştur¹² (2000, s. 187-208). Yine Özdemir, bu tuyuğlardan dört tanesinin Qəhrəmanov (1973) neşrinde yer aldığını bildirmiştir (2020, s. 445). Qəhrəmanov neşrinden haberdar olduğu anlaşılan Köksal’ın bu metinleri yayımlamasının sebebi kanaatimizce Qəhrəmanov neşrinin de Arap harfli olması ve ayrı bir nüsha olarak görülmesinden mütevellittir. Nesîmî’nin meçhul tuyuğlarıyla ilgili bir diğer kıymetli yayın da Ömer Zülfe’ye aittir (2005, s. 121-135).¹³

Yine kronolojik olarak ilerlersek; Filiz Kalyon da¹⁴ 2015 yılında Hindistan’da kayıtlı olan bir şiir mecmuasından hareketle Nesîmî’nin 34 bilinmeyen manzumesini neşretse de yine Özdemir bu şiirlerden 12 tanesinin Azerbaycan’da yayımlanmış dîvânlar içerisinde yer aldığını bildirmektedir (Özdemir, 2020, s. 448-449). Bunun dışında 2017 yılında Beyhan Kesik ve Emre Şengül, Nesîmî’nin

⁶ Yusifli, Xəlil (2005). *İmadeddin Näsîmî Seçilmiş Əsərləri*, Altun Kitab, Bakı.

⁷ Paşayev, Qəzənfər (2018). *İmadeddin Näsîmî İraq Divanı*, Bakı.

⁸ Mezkûr beş divan neşrini de ricamız üzerine temin edip tarafımıza ileten Azerbaycanlı değerli âlimler Prof. Dr. Pervane Bayram’a, Prof. Dr. Saadat Shikhiyeva’ya ve yazımızı okuyup tashihlerde bulunan Prof. Dr. Ozan Yılmaz ve Mustafa Asım Küçükkaşçı’ya çok teşekkür ediyorum.

⁹ Köksal, Mehmet Fatih (2009). “Seyyid Nesîmî’nin Yayınlanmamış Şiirleri”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 50, s. 77-135.

¹⁰ Özdemir, Mehmet (2020). “Seyyid Nesîmî Dîvânı’nın Kayda Değer Bir Nüshası ve Şairin Neşredilmemiş Türkçe Şiirleri”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 24, s. 439-504.

¹¹ Maksadımız bu konuda ileride yapılacak çalışmalardaki muhtemel bilgi hatalarını önlemektir.

¹² Köksal, Mehmet Fatih (2000). “Seyyid Nesîmî’nin Bilinmeyen Tuyuğları”, *Agah Sırrı Levend Hatıra Sayısı 1, Journal of Turkish Studies, Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı: 24, s.187-208.

¹³ Zülfe, Ömer (2005). “Seyyid Nesîmî’nin Tuyuğlarına Ek”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 4, s. 121-135.

¹⁴ Kalyon, Filiz (2015). “Nesîmî’nin Divanı’nda ve Diğer Kaynaklarda Rastlanmayan Şiirleri”, *Turkish Studies*, Cilt: 10, Sayı: 16, s. 783-806.

yayımlanmamış iki gazelini (Kesik ve Şengül, 2017, s. 457-462) neşretmiştir.¹⁵ Anlaşıldığı üzere diğer şairlerde olduğu gibi Nesîmî'nin bilinmeyen şiirleri meselesi de problemlidir. Titiz şekilde tüm neşirler mukayese edilmeden yapılan çalışmalar araştırmacıları da yanıltabilmiştir. Bunun en bariz örneği 2019 yılında Mesut Karakaş'ın yaptığı çalışma¹⁶ olup yayımlanmadığını iddia ettiği dört Nesîmî mahlaslı şiirin aslında neşredildiği tespit edilmiştir (Özdemir, 2020, s. 450). Musa Tılfarlıoğlu da makalesinde¹⁷ Nesîmî'ye ait “*Der-i se'âdetimiz gün bigi 'ayân oldı*” mısraıyla başlayan bilinmeyen bir gazeli Süleymaniye Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan Bölümü No: 59'da kayıtlı olan bir şiir mecmuasında tespit etmiştir (Tılfarlıoğlu, 2019, s. 171).

Âlim Yıldız'ın bildiri olarak sunduğu ve sonra *Nesîmî Kitabı* (2019) adlı bildiri kitabında bölüm olarak neşredilen “*Nesîmî'ye Ait Olduğu Düşünülen Bazı Gazeller*” yazısında Yıldız¹⁸, Nesîmî'ye ait dört yeni şiiri ilim âlemine tanıtmıştır. Ancak bir gazelin daha evvel Kesik ve Şengül tarafından yayımlandığı da yine yazar tarafından ifade edilmiştir. Üç yeni manzumenin kaynağı M. Fatih Köksal Kütüphanesi'nde bulunan 55 no'lu cönkür¹⁹ (Yıldız, 2019, s. 78). Yine bahsi geçen bildiri kitabında yer alan İbrahim Halil Tuğluk'a ait “*Hurûfî Mecmualarında Nesîmî*” başlıklı yazıda²⁰ da üç farklı mecmuadan derlenen beş yeni Nesîmî şiiri tanıtılmıştır. Bu şiirlerden “*Yine evvel bahâr oldı irişdi feyz-i Rabbânî*” (Tuğluk, 2019, s. 98) ve “*Te'âla'llâh zihî sultân ki sensin hâlîku'l-eşyâ*” (Tuğluk, 2019, s. 95) mısralarıyla başlayan manzumeler Âlim Yıldız'ın çalışmasında da tanıtılmıştır (Yıldız, 2019, s. 79-80). Aynı bildiri kitabında bu konuyla alakalı bir diğer yazı Ahmet Tanyıldız'a²¹ aittir. Araştırmacı şiir mecmuasında tespit ettiği Nesîmî mahlaslı iki yeni manzumeye ihtiyatla yaklaşarak Kul Nesîmî'ye ait olma ihtimalini de göz önünde bulundurmıştır (Tanyıldız, 2019, s. 164-166).

Nesîmî'nin yeni şiirleri meselesinde son yıllardaki ciddî ve emek mahsülü iki yayın Mehmet Özdemir tarafından 2020'de yapılmıştır. “*Seyyid Nesîmî Dîvânı'nın Kayda Değer Bir Nüshası ve Şairin Neşredilmemiş Türkçe Şiirleri*” başlıklı çalışmasında Özdemir, bu husustaki neşirler hakkında kıymetli bilgiler verdikten sonra İngiltere'de Oxford Üniversitesi Bodleian Kütüphanesi, MS. Turk. d. 34'te kayıtlı *Nesîmî Dîvânı* nüshasını tanıtarak Nesîmî'nin hiçbir yerde yayımlanmamış 2 gazeli ile 2 tuyuğunu (2020, s. 499-501) gün yüzüne çıkarmıştır. Mezkûr araştırmacı yine aynı yıl, Şevket Rado

¹⁵ Kesik, Beyhan & Şengül, Emre (2017). “Seyyid Nesîmî'nin Yayımlanmamış Gazelleri”, *Mertol Tulum Kitabı*, Sivrihisar Belediyesi Kültür Yayınları, s. 457-461.

¹⁶ Karakaş, Mesut (2019). “Seyyid Nesîmî'nin Bilinmeyen Gazelleri”, *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 43, Sayı: 1, s. 120-144.

¹⁷ Tılfarlıoğlu, Musa (2019). “Şairlerin Bilinmeyen Gazelleri”, *Mavi Atlas*, Cilt: 7, Sayı: 1, s. 163-184.

¹⁸ Yıldız, Âlim (2019). “Nesîmî'ye Ait Olduğu Düşünülen Bazı Gazeller”, *Nesîmî Kitabı*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, s. 77-82.

¹⁹ Tez olarak da çalışılmıştır: Yıldız, Abdurrahim (2019). *Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal'ın Şahsi Kütüphanesinde Bulunan 55 Numaralı Cönk Üzerine Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.

²⁰ Tuğluk, İbrahim Halil (2019). “Hurûfî Mecmualarında Nesîmî”, *Nesîmî Kitabı*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, s. 83-104.

²¹ Tanyıldız, Ahmet (2019). “Nesîmî'ye Atfedilen Bazı Yeni Şiirler Üzerine Bir Değerlendirme”, *Nesîmî Kitabı*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, s. 147-175.

Yazmaları SR_000002 numarada kayıtlı el yazması *Nesîmî Dîvânı*'nda yer alan neşredilmemiş 225 tuyuğu da ilim âlemine tanıtan bir makale yayımlamıştır.²²

2020 yılında yayımlanan bir diğer çalışma Gülşah Gaye Fidan tarafından²³ yapılmıştır. Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar bölümünde 5879 yer numarasıyla kayıtlı bir şiir mecmuasında Nesîmî'ye ait yayımlanmamış iki gazelin varlığı iddia edilmişse de “*Müdde ı ister cüzā her dem beni dildārdan*” (Fidan, 2020, s. 353) mısraıyla başlayan gazelin Qəhrəmanov (1973, s. 297) neşrinde yayımlandığı müşahede edilmektedir. Adı geçen Qəhrəmanov neşri de Arap harfli olduğundan Fidan'ın bu neşri uygun düşmüştür.

Orhan Kaplan ve Mehmet Kılıç'ın müşterek yazdıkları makalede²⁴ (2020), Süleymaniye Kütüphanesi Galata Mevlevîhânesi Koleksiyonu 170 numarada kayıtlı şiir mecmuası incelenerek 111 Nesîmî mahlaslı şiirden dört gazelin daha evvel yayımlanmadığı ifade edilmiştir (Kaplan ve Kılıç, 2020, s. 55). Ancak söz konusu gazellerden bazılarının yayımlandığı tespit edilmiştir. Örneğin; “*Cemālün pertevi sun '-ı Hudādur*” mısraıyla başlayan gazelin Qəhrəmanov, Yusufi ve Paşayev neşirlerinde kayıtlı olduğu görülmektedir (Qəhrəmanov, 1973, s. 304; Yusufi, 2005, s. 209; Paşayev, 2018, s. 24).

Bu mevzuda 2020 senesinde yapılan bir çalışma da Karden Karakoç'a aittir.²⁵ Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 3291 numarada kayıtlı şiir mecmuasındaki Nesîmî'ye ait 18 manzumeyi tanıtan Karakoç, Nesîmî'ye ait altı gazelden dördünün Hüseyin Ayan ve Muhammed-zâde Sadık neşirlerinde yer almadığını, dolayısıyla ilk defa neşredildiğini iddia etse de yapılan mukayeseler bu tespitin hatalı ve eksik olduğunu göstermektedir. En dikkat çekici hata ise “*El-minnetü li 'llâh ki bugün yârümi buldum*” mısraıyla başlayan gazelin hakkındaki tespitleridir. Araştırmacı bu gazelin “Hüseyin Ayan neşrinde bulunmadığını” iddia etse de (Karakoç, 2020, s. 51-52) Ayan'ın tüm neşirlerinde (1990, s. 243 ve 2014, s. 521) ve Kürkçüoğlu'nun seçmelerinde (1973, s. 158-159) mezkûr gazelin mevcuttur. Araştırmacının Türkiye ve Azerbaycan'da yayımlanmadığını iddia ettiği dört gazelin vardır. Bu şiirlerden “*Ey bānā nâ-hağ diyenler bu vücūdum oldı Hağ*” (Karakoç, 2020, s. 50) ve “*Bulmadum ey dil nice 'âlemde bir yâr istedüm*” mısraıyla başlayan iki gazelin esasında daha evvel Kesik ve Şengül'ün neşrettiği iki gazelin (2017, s. 459-460) olduğu görülmektedir. “*Dā'im ister dil ü cân ma'sûka buluşmaları*” mısraıyla başlayan gazelin de (Karakoç, 2020, s. 51), Filiz Kalyon'un çalışmasında mevcuttur (2015, s. 804). Görüldüğü üzere, şimdiye dek yapılan çalışmalarda yeni Nesîmî şiirleri tespit edilse de bu alanda hâlâ

²² Özdemir, Mehmet (2020b). “Seyyid Nesîmî'nin Neşredilmemiş Tuyuğları”, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, s. 403-485.

²³ Fidan, Gülşah Gaye (2020). “Nesîmî ve Ahmet Paşa'nın Yayınlanmış Divanlarında Bulunmayan Bazı Şiirleri”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 8, s. 349-356.

²⁴ Kaplan, Orhan ve Kılıç, Mehmet (2020). “Bir Şiir Mecmuasında Yer Alan Daha Önce Yayınlanmamış Nesîmî Mahlaslı Şiirler”, *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 8, Sayı: 22, s. 55-75.

²⁵ Karakoç, Karden (2020). “Bir Şiir Mecmuasında Tespit Edilen Nesîmî'nin Bilinmeyen Gazelleri”, *A.H.B.V. Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 2, 43-55.

eksikler bulunmaktadır. Bu bağlamda, makalemizin konusu olan Lazarist defter nüshası, söz konusu eksiklere ışık tutacak önemli yeni veriler sunmaktadır.

3. Fransız Lazaristlerin Defterinde Kayıtlı, Yeni Bulunan Nesîmî Dîvânı Nüshası

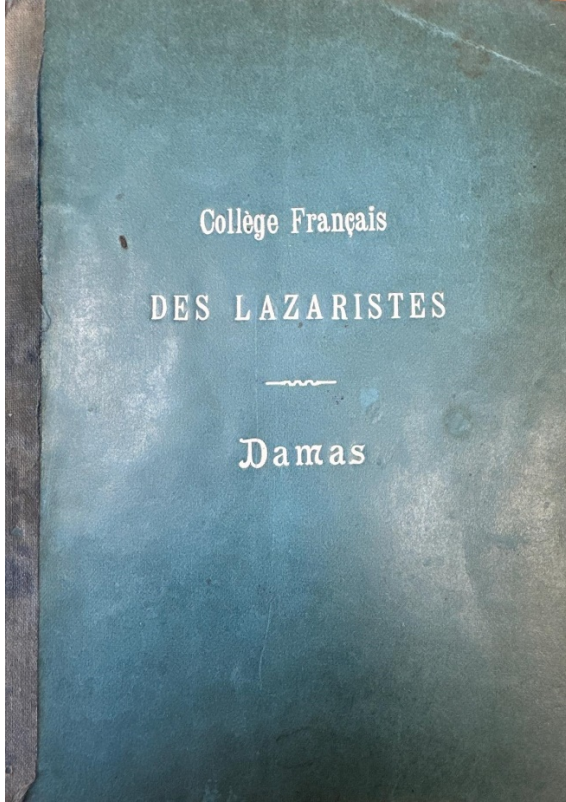
Lazaristler (Congregatio Missionis), 1625 yılında Aziz Vincent de Paul tarafından kurulmuş bir Katolik misyoner cemaatidir. Lazaristler, Osmanlı topraklarında Katolik inancın yayılmasında ve Fransız kültür ve nüfuzunun güçlenmesinde etkili bir rol oynayan, geniş coğrafi etki alanına sahip bir misyoner topluluktur (Gül, 2015, s. 87-97). Lazarist misyonerler; Cizvit, Dominiken ve Kapusen tarikatlarıyla birlikte Osmanlı'daki Katolik misyonunun önde gelen unsurlarından biri hâline gelmiştir (Türk, 2021, s. 99). Osmanlı topraklarındaki ilk faaliyetlerine 1783 yılında İstanbul'da Saint-Benoît okulunun idaresini devralarak başlayan Lazarist rahipler, bu tarihten itibaren eğitim, din vb. faaliyetlerini aralıksız sürdürmüştür (Coşkun, 2022, s. 206). Daha sonra "Filles de la Charite" adlı kadın kolu da bu cemaate dâhil olarak Lazarist misyonunun Osmanlı coğrafyasındaki faaliyetlerini güçlendirmiştir. 19. yüzyıl boyunca Lazarist misyonerler İstanbul, Selanik, İzmir, Şam, Halep ve Lübnan dâhil Osmanlı coğrafyasındaki en az 14 merkezde okul, kilise, hastane vb. etkinlik göstermiştir (Birsell, 2014, s. 211). Lazaristler, kurdukları eğitim kurumları, yetimhaneler ve hastaneler vasıtasıyla halka ulaşıp Katolik inancını tebliğ ederken, aynı zamanda Fransız dilini ve kültürünü yayarak Fransa'nın bölgede artan nüfuzuna hizmet etmişlerdir. Fransız Lazaristlerinin açtığı okullar ve diğer kültür müesseseleri, kapitülasyonlardan kaynaklanan imtiyazlar sayesinde Osmanlı makamlarınca resmen tanınarak meşruiyet kazanabilmiştir (Kolutek, 2019, s. 669-671).

Özellikle Adana, Halep (Karlancık, 2022, s. 59-64) ve Suriye bölgesi, Lazaristlerin en etkin misyon sahalarından birini oluşturmuştur. 1860 yılında Lübnan ve Şam'da cereyan eden iç karışıklıkların ardından Beyrut'u merkez edinen Lazaristler bu coğrafyada faaliyetlerini hızlandırmıştır. Büyük güçlerin müdahalesiyle ortaya çıkan yeni imkânlar sayesinde Lazarist rahip ve rahibeler Suriye genelinde okul, yetimhane, zanaat atölyesi ve hastane gibi alanlarda kapsamlı çalışmalar yürütmüşlerdir. Şam şehri de bu misyonun odak noktalarından biri hâline gelmiştir (Gül, 2015, s. 175-178; Kolutek, 2019, s. 669-672).

Bu misyoner faaliyetlerinin dikkat çekici yönlerinden biri, Lazaristlerin yürüttükleri çalışmalarını sahada icra etmekle sınırlı tutmamaları ve bunları düzenli bir kayıt düzeni içinde muhafaza etmeleridir. Paris'teki merkezle yapılan yazışmalar çerçevesinde kaleme alınan raporlar, mektuplar ve "*Annales de la Congregation de la Mission*" başlığıyla yayımlanan yıllık raporlar yanında, Osmanlı coğrafyasındaki yerel kurumlarda kullanılan günlük faaliyet notlarının ve çeşitli metinlerin kaydedildiği çalışma defterleri de bu arşiv geleneğinin önemli unsurları arasında yer almaktadır. (Coşkun, 2025, s. 244). 1913 tarihli *Annals of the Congregation of the Mission*'un "Asia-Syria" başlıklı bölümünde, Lazarist rahip Father

Artis'in Şam'dan (Damascus) gönderdiği mektupta, Saint Vincent Fransız Kolejinin yapısı ve faaliyetleri kaydedilmektedir.²⁶

Yakın tarihte Şam'daki Fransız Lazaristlere ait kolejin orijinal defterlerinden bir tanesi şahsî kütüphanemize intikal etti. Söz konusu defterin, el yazmalarında çok da örneğine rastlamadığımız naylon kartona benzer dayanıklı, kaliteli bir kapağı vardır. Petrol yeşili/ yeşilimsi koyu turkuaz renginde olup defterin ölçüleri 17,5 cm x 22,5 cm ebatındadır. Defterin sırt kısmına yıpranmayı önlemek için siyah bez yapıştırılmıştır. Defterin ön kapağında beyaz pigmentli baskı ile uygulanan şu yazı vardır:

Collège Français

DES LAZARISTES

—

Damas

Türkçesi: Lazaristlerin Fransız Koleji – Şam

Arka kapakta ise sol üst tarafta küçük beyaz bir etiket üzerinde yine rik'a hattıyla "Dîvân-ı Nesîmî" yazıldığı müşahede edilmektedir.

132 sayfa hacmindeki defterin yaprakları, kaliteli, ince aharlı ve suyolu filigranlıdır. Sonradan kurşun kalemle numara verilmiş sayfalarda ince silik yatay bir cetvel çizgisi vardır ve sol tarafta da dikey kırmızı bir cetvel çizgisi vardır. Rik'a hatlı metinde kullanılan mürekkep, açık mor/menekşe tonlu bir renge sahiptir. Renkli mürekkeplerin özellikle 19. yüzyıldan itibaren Avrupa'da defter, okul ve kurum

içi yazışmalarda yaygın biçimde kullanıldığı bilinmektedir. Sayfalarda satır sayısında bir düzen gözetilmemiş olup her sayfada satır sayısı 20-24 arasında değişmektedir.

Defterin ne zaman ve kim tarafından istinsah edildiğine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Eser doğrudan Nesîmî'nin bir gazeliyle başlayıp yine onun bir gazeliyle bitmiştir. Bu husus bize mezkûr

²⁶ Buna göre kolej; Saint Joseph'e bağlı ücretsiz ilkokul, asıl kolej bölümü ve eski öğrenciler için oluşturulan gençler çevresi olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. 1860 olayları öncesinde yalnızca bir ücretsiz okulun bulunduğu, 1864'te açılan ilkokulun da ücretsiz olduğu, kolejin 1885'te, eski öğrenciler için kurulan çevrenin ise 1908 yılında faaliyete geçtiği belirtilmektedir. Kolejde farklı din ve milliyetlerden iki yüzü aşkın öğrencinin eğitim gördüğü, öğrencilerin bir kısmının yerel idarî görevlere yöneldiği, bir kısmının ticaretle meşgul olduğu, yetenekli olanların ise Beyrut'taki Cizvitlere ait Tıp Okulu'na veya diplomalari bakalorya derecesine denk kabul edilen Fransız meslek okullarına devam ettiği ifade edilmektedir. Aynı yayında, Avrupa'daki okullarda ortalama yüz elli öğrenci bulunduğu; bunlara kolejdeki iki yüz öğrenci ile Şam'daki Lazarist okulunda öğrenim gören iki yüz öğrencinin eklenmesiyle, Fransızca eğitim alan toplam beş yüz elli erkek öğrenci ve gencin mevcut olduğu kaydedilmektedir. Ayrıca yaklaşık kırk gençten oluşan eski öğrenciler çevresinin düzenli toplantılar, konferanslar, kütüphane ve dinî etkinlikler yoluyla kurumla ilişkisini sürdürdüğü bildirilmektedir. "Father Artis, Lazarist, writes from Damascus..." (1913). Annals of the Congregation of the Mission: A Collection of Edifying Letters, Vol. 20, s. 60-63. (https://via.library.depaul.edu/annals_en/vol20/iss1/4)

defterin ciltlerden biri olduğunu düşündürmektedir. Zira yer alan şiirlerin mürettep olması, “r” harfinden “n” harfine kadar düzenli şekilde gazellerin verilmesi, son şiirin nâ-tamâm olması, arka kapaktaki bilgi, defterin bir müntehabat yani seçme şiirler olmadığına, devamının da olduğunun en önemli delilidir. Dîvân nüshasında ر harfli 18 manzume; ز harfli 25; ش harfli 14; ع harfli 1; ف harfli 2; ق harfli 3; ك harfli 12; ل harfli 17; ه harfli 1; م harfli 36 ve ن harfli 43 manzume yer almaktadır. Müktesebatımızca bu defter, istinsah edilen Nesîmî Dîvânı'nın ikinci cildir.²⁷ Nüshada, -mükerrer yazılan şiirler dışarıda bırakıldığında- 172 gazelin kayıtlı olduğu görülmektedir. Beyitlerin istinsahında bir düzen yoktur. Beyitlerin bazen yan yana bazen de yan cetveli taşırmamak için alt alta yazıldığı müşahede edilmektedir. Bazen de unutulmuş beyitler der-kenara yazılmıştır. Misyoner olup olmadığı meçhul olan müstensihinin imlaya çok da vakıf olmadığı metindeki hataların çokluğundan anlaşılmaktadır.

Bir misyoner okulunun defterinde kayıtlı olması nüshanın sıradan olmadığına nişanesidir ki burada, Nesîmî'nin hiç bilinmeyen şiirlerinin olduğu tespit edilmiştir. Anlaşılacağı üzere, 172 gazelden 23'ünün Hüseyin Ayan neşrinde olmadığı tespit edilmiştir. Bu 23 manzumenin 17'si Azerbaycan'daki neşirler ve çeşitli şiir mecmualarında kayıtlı iken 6 gazelin hiçbir yerde kayıtlı olmadığı, ilk defa bu nüshayla gün yüzüne çıktığı görülmektedir. Araştırmacıların istifade edebilmesi için nüshadaki tüm şiirlerin kaydını mukayeseler ışığında tablo hâlinde göstermekte fayda vardır.

Tablo 1: Nüshadaki Şiirlerin Kaydı

Şiir No:	Syf No:	Şiirlerin İlk Mısraı	Beyt Sayısı	Açıklamalar
1	1	Kaçan ki sünbül-i zülfün nikâbı aya düşer	10	(Ayan, 1990, s. 122)
2	1	Yüzün nûr-ı tecellî mazharıdır	9	Bir beyit eksik olup mahlas beyti farklıdır. (Ayan, 1990, s. 146)
3	2	Bağr-ı muhîte düş kim deryâ-yı a'zâm oldur	11	Bir mısra, maktadaki mısrayla yer değiştirmiştir. (Ayan, 1990, s. 166)
4	3	Ey “ellezî yûvesvis” fâ'atlerün hebâdur	20	İki beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 167)
5	4	Cânuğ vücûdı sensüz lâ-şey' bigi 'ademdür	7	(Ayan, 1990, s. 162)
6	5	Vahdetün şemsi yüzündür lâ-mekânı gösterür	9	Ayan neşrinde 8 beyit olup bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 101)
7	6	Şüretün pâkîze nakş-ı lâ-yezâli mendedür	15	İki beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 162)

²⁷ Satın aldığımız sahafa eserin kaynağını ve başka ciltlerinin olup olmadığını sorduğumuzda “bilgimiz yoktur” cevabını aldık.

8	7	La'lûñ şarâbı şerbet-i kevşer degül midür	6	Beş beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 158)
9	7	Yüzün berg-i gül-i terdür gül-i ter	11	İki beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 121)
10	8	Didiler leblerüñe şerbet-i kevşer didiler	9	(Ayan, 1990, s. 172)
11	9	Menden yüzün yaşırma kim secdegâhum oldur	8	(Ayan, 1990, s. 104)
12	10	Yüzüñe ehl-i nazar şüret-i Rahmân didiler	15	(Ayan, 1990, s. 127)
13	10	Ne şun'-ı pāk-i Yezdān'sun ey dilber	7	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 120)
14	11	Tābende yüzün tal'ati hırşîd-i tābān gösterür	8	(Ayan, 1990, s. 181)
15	11	Sünbülün devrinde yüzün mäh-ı tābān gösterür	6	İki beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 101)
16	12	Şehā çün şüretün imānımızdur	6	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 151)
17	12	Yār-ı dilber senden özge kim didi 'ālemde var	14	(Ayan, 1990, s. 141)
18	13	Dün ü gün muntazırım ben ki bu pergār nedür	17	(Ayan, 1990, s. 138)
19	15	Dilberā dil senden özge dañı dildār istemez	6	Bir beyit eksiktir. Ayan neşrinde yoktur. Sadece Azerbaycan'daki neşirlerde vardır: (Araslı, 2004, s. 64), (Qəhrəmanov, 1973, s. 59), (Paşayev, 2018, s. 107), (Sadik, 1378, s. 297)
20	15	Cāna senden her ne kim gelse çekerler ağrımaz	7	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 189)
21	16	Derd ü ğam ile yandı göñül yār bulunmaz	8	Beş beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 185)
22	16	Ka'be yüzüñdür ey şanem yüzüñdür sücüdumuz	10	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 190)
23	17	Dinlegil sözü kim ne cāndur söz	16	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 185)
24	18	Gel gel ki senden ayru müştāka cān gerekmez	7	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 183)
25	19	Şüretün naqşına hayāl irmez	9	İki beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 193)
26	19	Firākuñ çekmeyen 'āşık vişālün kadrini bilmez	11	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 183)
27	20	Şüretün "innā fetañnā" satır-ı Yāsīn kaşuñuz	6	İki beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 187)
28	21	Bağā sensüz cihān u cān gerekmez	11	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 182)

- 12 - İlyas Kayaokay, Fransız Lazaristlere Ait Defterde Kayıtlı Seyyid Nesîmî Dîvânı Nüshası ve Nesîmî'nin Bilinmeyen Sîirleri

29	21	'Âlemde bugün 'ahdî bütûn yâr ele girmez	11	(Ayan, 1990, s. 184)
30	22	Düşdüm ezelde zülfüne dâm olmadan henüz	7	(Ayan, 1990, s. 188)
31	23	La'lûñ mey-i elest idi cām olmadan henüz	9	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 189)
32	23	Kişi kim ma'rifetde kâmil olmaz	5	Ayan neşrinde yoktur. Diğer neşirlerde vardır: (Köksal, 2009, s. 97), (Qəhrəmanov, 1973, s. 532), (Paşayev, 2018, s. 122), (Sadik, 1378, s. 292)
33	24	Hasret yaşı her lahza kıllur beşimizü sâz	7	(Ayan, 1990, s. 186)
34	24	Var bu cihândan özge bizüm bir cihānumuz	6	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 187)
35	25	Cān ile benim sevdüğümü cān dağı bilmez	7	Kelime farklılıkları fazladır. (Ayan, 1990, s. 195)
36	25	Ey cemālûñ 'arş-ı Rahmān kâbe kavseyn kaşınuz	7	(Ayan, 1990, s. 188)
37	26	Sen başa yâr ol ki göñlüm bir dağı yâr istemez	8	Üç beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 194)
38	27	Ey yüzi gül lebleri mercānumuz	9	(Ayan, 1990, s. 190)
39	27	Ey dehānuñ piste-i hayrānumuz	11	Bu mülemmanın Ayan neşrinde bir beyti eksiktir.(Ayan, 1990, s. 192)
40	28	Cān 'aşka düşdi ey göñül yâ Rab nedür tedbirümüz	11	(Ayan, 1990, s. 194)
41	29	Ey ezeli cān ile cānānumuz	14	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 191)
42	30	'Ahde vefâ kılmadı yâr-ı vefādārumuz	9	(Ayan, 1990, s. 192)
43	30	Gel ey dilber meni gör kim nece hoş yanarum sensüz	6	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 196)
44	31	Gel ey dilber ki hüsnüñ aya düşmiş	6	Sekiz beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 203)
45	31	Ey cemālûñ nūr-ı "sübhāne'lezi esrā" imiş	7	(Ayan, 1990, s. 202)
46	32	Ey cemālûñ muşhafında hatm-i Kur'ān buldum uş	7	(Ayan, 1990, s. 204)
47	32	Harāmî gözlerün yağmāya düşmiş	13	38. sayfada sehven beyti mükerrer yazılmıştır. Ayan neşrinde altı beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 200)

48	33	Ca'd-ı zülfün 'anber-efşân eylemiş	7	(Ayan, 1990, s. 199)
49	34	Âhîr zamânun fitnesi şol nergis-i şehlä imiş	10	Üç beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 197)
50	35	Ne Sidredir ki boyuñdan kıyâmet oldı fâş	11	Üç beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 201)
51	36	Yine sünbül gül-i ra'nâya düşmüş	5	Türkiye ve Azerbaycan'daki neşirlerde yoktur.
52	36	Ey didügünj cümle yalan kavl ü qararuñ yoğ imiş	6	Üç beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 202)
53	37	Deldi şol ğamzen sihâmî cânuma kâr itdi uş	5	İki beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 203)
54	37	Bir 'acâyib şöhet oldı güşe-i cennetde düş	5	Ayan neşrinde yoktur. Diğer neşirlerde vardır: (Köksal, 2009, s. 98), (Araslı, 2004, s. 332), (Paşayev, 2018, s. 130), (Sadık, 1378, s. 304-305), Qəhrəmanov neşrinde yoktur.
55	38	'Aşk-ı dilber 'aşıkâ cân didiler gerçek imiş	4	Türkiye ve Azerbaycan'daki neşirlerde yoktur.
56	38	Zülf ü kaşuñdan beyân-ı sırr-ı Kur'an oldı fâş	7	İki beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 197)
57	39	Hak Te'âlâ kudretinden şekl-i insân eylemiş	6	Türkiye ve Azerbaycan'daki neşirlerde yoktur.
58	39	Sefere 'azm eyledüm ey şâh-ı hübân elvedâ'	5	Türkiye ve Azerbaycan'daki neşirlerde yoktur.
59	40	Aldanma gönül dünyeye-i ğaddârına kıl yuf	10	Ayan neşrinde yoktur. Sadece Köksal neşrinde vardır (11 beyit) (Köksal, 2009, s. 99) Azerbaycan'daki neşirlerde de yoktur.
60	41	Ey gönül ger tãlib iseñ eyleme 'ömrünj telef	9	Ayan neşrinde yoktur. Köksal neşrinde nâ-tamâm hâlde 5 beyittir. (Köksal, 2009, s. 124). Azerbaycan neşirlerinde sadece Qəhrəmanov'da vardır (8 beyit) (Qəhrəmanov, 1973, s. 424)
61	41	İki dünyâda sensün şâh-ı muñlak	9	(Ayan, 1990, s. 205)
62	42	Gerçek hadîs imiş bu ki yârünj vefâsı yok	7	Dört beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 96)
63	42	Ey başa nâ-hak diyenler bu vücudum oldı Hak	5	Ayan neşrinde yoktur. Kesik-Şengül neşrinde (2017, s. 459-460) ve Yıldız, Karakoç neşrinde vardır (Yıldız, 2019, s. 79; Karakoç, 2020, s. 50). Azerbaycan'daki neşirlerde de yoktur.

- 14 - İlyas Kayaokay, Fransız Lazaristlere Ait Defterde Kayıtlı Seyyid Nesîmî Dîvânı Nüshası ve Nesîmî'nin Bilinmeyen Siirleri

64	43	Lem'a-i nūr-ı tecellî âfitâbıdır yüzün	6	Ayan ve Türkiye'deki diğer neşirlerde yoktur. Azerbaycan'daki neşirlerden sadece ikisinde vardır: (Paşayev, 2018, s. 141), (Qəhrəmanov, 1973, s. 261)
65	43	'Âlemi kıldı münevver ol yüzi mâhî görüñ	11	(Ayan, 1990, s. 210)
66	44	Bahâr oldı vü açıldı yüzinden perde gülzaruñ	12	İki beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 209)
67	45	Yandurdı 'aşkuñ bağrumı senden maña dermân gerek	7	Ayan neşrinde yoktur. Türkiye'de sadece Özdemir neşrinde vardır. (Özdemir, 2020, s. 472). Azerbaycan'daki neşirlerde vardır: (Araslı, 2004, s. 114), (Qəhrəmanov, 1973, s. 66), (Paşayev, 2018, s. 137), (Sadık, 1378, s. 314-315)
68	46	Düşüpdür ol gül-i handāna hâlün	8	(Ayan, 1990, s. 211)
69	46	Hüsnuñe hayrāndur hūr u melek	7	(Ayan, 1990, s. 208)
70	47	Çekeli egnime bu sikke-i merdān kepenek	7	Ayan neşrinde yoktur. Köksal neşrinde beş beyittir. (Köksal, 2009, s. 124). Azerbaycan neşrinde de vardır: (Araslı, 2004, s. 117), (Qəhrəmanov, 1973, s. 63), (Sadık, 1378, s. 313) Qəhrəmanov neşrinde de yedi beyittir.
71	47	Cānumı yandurdı şol şavq-ı cemālî hüsnuñüñ	5	Türkiye ve Azerbaycan'daki neşirlerde yoktur.
72	48	Ey felek 'aksine mi seyr itdi seyrānuñ senüñ	7	Ayan ve diğer tüm neşirlerde yoktur. Sadece Qəhrəmanov neşrinde vardır. (Qəhrəmanov, 1973, s. 263)
73	48	Gel gel ki nūr-ı dīde cemālünğdedür senüñ	7	(Ayan, 1990, s. 211)
74	49	Şaçlaruñ istivāsına şakkü'l-kamer gerek	7	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 209)
75	49	Zihî vücūd-ı mutahhar zihî hulāşa-i pāk	6	Yedi beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 208)
76	50	İtürdüñ cām-ı Cemşid'i uyan uykudan ey gāfil	12	Üç beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 212)
77	51	Nice göñül eşigine yā Rab şafā degül	6	Ayan ve Türkiye'deki diğer neşirlerde yoktur. Sadece Azerbaycan'daki neşirlerde vardır: (Paşayev, 2018, s. 146), (Qəhrəmanov, 1973, s. 68), (Sadık, 1378, s. 321) Qəhrəmanov neşrinde yedi beyittir.
78	51	Gitdüğün den dilberā göñlüm perīşān oldı gel	5	Ayan neşrinde yoktur. Türkiye'de sadece Özdemir neşrinde vardır. (Özdemir, 2020, s. 743). Azerbaycan

				neşirlerinde de sadece iki yerde vardır: (Araslı, 2004, s. 118) Qəhrəmanov, 1973, s. 467).
79	51	Ey haṭ u ḥālūṅ şıfātun didi Qur'ān'da Celīl	7	(Ayan, 1990, s. 219)
80	52	Ḥasretūṅden ey dilārām yüregüm ḳan oldı gel	5	Ayan ve Türkiye'deki diğər neşirlerde yoktur. Sadece Azerbaycan'daki neşirlerde vardır: (Paşayev, 2018, s. 154), (Qəhrəmanov, 1973, s. 272), (Sadık, 1378, s. 318)
81	53	Cānā ruḥ u zülfüṅde eger ḳılsa te'emmül	7	(Ayan, 1990, s. 214)
82	53	Yā Rab ol ḳaşuṅ mudur yā şekl-i dāl	8	Ayan ve diğər tüm neşirlerde yoktur. Sadece Qəhrəmanov neşirinde vardır. (Qəhrəmanov, 1973, s. 270)
83	54	Fırḳatūṅ derdinden ey cān yüregüm ḳan oldı gel	9	(Ayan, 1990, s. 218)
84	55	Fırḳatūṅden yandı bağrum yüregüm ḳan oldı gel	11	(Ayan, 1990, s. 219)
85	55	Fırḳat içinde yanarum derdüme çäre eyle gel	11	(Ayan, 1990, s. 217)
86	56	Yārūṅ cefāsı cümle vefādur cefā degül	9	İki beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 217)
87	57	Gel bu demi hoş görelüm ol geçen dem dem degül	7	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 215)
88	58	Zülfüṅi 'anber-feşān itmek dilersin itmegil	13	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 213)
89	59	Yüzüṅi benden nihān itmek dilersin itmegil	11	(Ayan, 1990, s. 213)
90	60	Gerçi 'aynumdan nigārā şüretüṅ pinhān degül	17	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 215)
91	61	Şuşadum vaşluṅa ey çeşme-i ḥayvān berü gel	10	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 217)
92	62	Dilberā tā şüretüṅdür maḫhar-ı ḥüsn-i cemāl	9	Ayan ve diğər tüm neşirlerde yoktur. Sadece Qəhrəmanov neşirinde vardır. (Qəhrəmanov, 1973, s. 268)
93	62	Şol dem ki oldum baḫr-ı muşaffā	13	Gelibolulu Alî Dîvânı'nda bu şiir mevcut olup terkibi bendin ilk bendidir (Aksoyak, 2018, 427).
94	63	Elā ey dürr-i baḫr-i lā-mekānum	46	Ayan neşirinde yoktur. Köksal neşirinde 48 beyittir. (Köksal, 2009, s. 103). Azerbaycan neşirlerinde

- 16 - İlyas Kayaokay, Fransız Lazaristlere Ait Defterde Kayıtlı Seyyid Nesîmî Dîvânı Nüshası ve Nesîmî'nin Bilinmeyen Sîirleri

				sadece iki yerde vardır: (Araslı, 2004, s. 326), (Qəhrəmanov, 1973, s. 615)
95	66	Bir perî-peyker nigâr-ı mâh-rûyî sevmişem	4	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 250)
96	67	Gel ey dilber ki müştâkum seni görmek diler gönlüm	15	(Ayan, 1990, s. 245)
97	68	Yüzüñ güninde ey kamer envâra düşmişem	11	İki beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 234)
98	69	Ey gülüm ey sünbülüm ey süsenüm ey ‘anberüm	7	(Ayan, 1990, s. 225)
99	69	Dilberâ ben senden özge ‘ömr ü cânı n’eylerem	5	(Ayan, 1990, s. 252)
100	70	Dâ’im “ene’l-Ḥaḳ” söylerem Ḥaḳ’dan çü Manşür olmuşam	11	(Ayan, 1990, s. 228)
101	71	Nigârüm dilberüm yârüm enîsüm münîsüm cânum	7	(Ayan, 1990, s. 225)
102	71	Yüzündür maḳşüdüm kıblem lebüñdür âb-ı ḥayvânum	8	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 226)
103	72	Allâhü ekber ey şanem ‘aşkunda ḥayrân olmuşam	9	(Ayan, 1990, s. 231)
104	73	Sırr-ı “ene’l-Ḥaḳ” söylerem ‘âlemde pinhân gelmişem	11	(Ayan, 1990, s. 232)
105	74	Şüretünüñ şafḥasında gör ne yazmış ol Ḥaḳîm	7	(Ayan, 1990, s. 247)
106	74	Ne ḥüsn olur bu ne şüret zihî behîşt-i na’îm	8	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 246)
107	75	Ey yañağuş Tūr-ı Sinâ vey ḥaṭuş Ḥayy-ı Qadîm	8	(Ayan, 1990, s. 239)
108	75	Şüret-i Raḥmân’ı buldum şüret-i Raḥmân menem	12	(Ayan, 1990, s. 239)
109	76	Gelmişem Ḥaḳ’dan “ene’l-Ḥaḳ” gör ne Manşür olmuşam	13	(Ayan, 1990, s. 230)
110	78	Ḥaḳ tâ ki yâr oldu baḳa ser-tâ-kaḍem yâr olmuşam	15	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 229)
111	79	“Küntü kenz”üñ kenziyüm va’llâhi nûruñ nûriyam	31	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 221)

112	82	Gönlümüñ vîrânesinde genc-i pinhân buldum uş	6	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 231)
113	82	Senden ırağ ey şanem şâm u seher yanaram	7	İki beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 246)
114	83	Cânımı yakdı firkatüñ gör ki ne nâr içindeyem	9	(Ayan, 1990, s. 240)
115	84	Dilberüñ leblerine çeşme-i hayvân demişem	10	(Ayan, 1990, s. 233)
116	84	Müşgîn saçuj ter târesin iki cihâna vermezem	11	(Ayan, 1990, s. 242)
117	85	Âyet-i "innî ena'llâh"um bu nûruñ nûrîyam	29	Ayan neşrinde iki beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 223)
118	88	Sâkiyâ mâh-ı sıyâm oldı tamâm	12	Beş beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 248)
119	88	Ey nûr-ı dil ü dîde dîdaruña müştâkam	14	İki beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 244) Köksal neşrinde bu gazel, Ayan neşrinde olmayan şiirler arasında gösterilmiştir. (Köksal, 2009, s. 125)
120	89	Gerçi firâka düşmişem 'ayn-ı vişâl içindeyem	7	İki beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 240)
121	90	El-minnetü li'llâh ki bugün yârümi buldum	13	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 243) Karakoç neşrinde bu gazelin Ayan neşrinde olmadığı iddia edilse de bu bilgi hatalıdır. (Karakoç, 2020, s. 52)
122	91	Tâ ki yüzüñi görmişem hüsnuñe hayrân olmuşam	7	(Ayan, 1990, s. 229)
123	92	Nuğ-ı Allâh menem zât ileyem	9	(Ayan, 1990, s. 243)
124	92	Egerçi râh-ı 'aşkuñda esîrüm	15	Ayan neşrinde dört beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 254)
125	94	Levh-i ezelde cânâ 'aşkuñla âşinâyım	7	Ayan ve diğere tüm neşirlerde yoktur. Sadece Qâhrâmanov neşrinde vardır. (Qâhrâmanov, 1973, s. 281)
126	94	Gel gör beni 'aşkıñla kim neçesi giryân olmuşam	9	Ayan neşrinde bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 249)
127	95	Ĥudâ 'aşkı durur göñlümdede cânım	13	(Ayan, 1990, s. 254)
128	96	Zihî cemâl hüsni şüret kim kılupdur ol Raĥîm	11	(Ayan, 1990, s. 234)
129	97	Mende şıgar iki cihân men bu cihâna şıgmazam	11	Altı beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 241)
130	98	Dem-i 'İsâ gelür tudağundan	7	Üç beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 282)

- 18 - İlyas Kayaokay, Fransız Lazaristlere Ait Defterde Kayıtlı Seyyid Nesîmî Dîvânı Nüshası ve Nesîmî'nin Bilinmeyen Sîirleri

131	98	Yüzüñ muşhafdur ey hürî yañağun “kâf ve'l- Kur'ân”	14	(Ayan, 1990, s. 284)
132	100	Bu türfe şem'i gör ol sükkeri tudağundan	7	(Ayan, 1990, s. 275)
133	100	Cânı tarh eyledüm geçdüm cihândan	10	İki beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 284)
134	101	Terk eylemez cân 'aşkuñı ger biñ kez anı yağasın	10	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 270)
135	102	Düşmişem bî-yâr İlâhî kimse bî-yâr olmasun	14	(Ayan, 1990, s. 279)
136	103	Sen baña dilber yetersin özgeler yâr olmasun	6	Altı beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 278)
137	103	Cânumı yandurdı şevkuñ ey nigârum kandasın	14	(Ayan, 1990, s. 268)
138	104	Hayâle döndi kamer kaşlarun hilâlinden	8	İki beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 283)
139	105	Âline vermişem gönül âlı çok âle düşmesün	7	Dört beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 285)
140	105	Ey beni şeydâ kılan gülzârlü yârüm kandasın	6	Türkiye ve Azerbaycan'daki neşirlerde yoktur.
141	106	Tecellî tutdı âfâkı cemâlün şem'-i tâbindan	11	(Ayan, 1990, s. 274)
142	107	Şol perîden vaşl umarsun ey gönül bî-gânesen	10	(Ayan, 1990, s. 269)
143	108	Men mülk-i cihân cihân menem men	16	Üç beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 363)
144	109	Yandurdı şevkuñ bağrumı ey derde dermân kandasın	9	(Ayan, 1990, s. 269)
145	110	Ey Rûh-ı Kudüs cânuma sen cân u cinânsın	9	(Ayan, 1990, s. 270)
146	111	Gel ey dilber ki kan oldı gönül 'aşkuñ belâsından	9	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 276)
147	111	Ey dürr-i kân her şey' kim bile kim ne kânsın	8	Üç beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 260)
148	112	Bu cân pervânedür yanar cemâlin şem'-i tâbindan	9	(Ayan, 1990, s. 282)
149	113	Nün-ı 'aynuñ vahyine Hağ'dan işâretdür bugün	11	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 280)
150	114	Qâlû belâda sâkî esritdi şarâbindan	11	(Ayan, 1990, s. 274)

151	115	Şikâyet eylemezem dilberün cefâsından	8	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 286)
152	116	Kıble vü îmân göründi sen büt-i 'ayyâreden	14	(Ayan, 1990, s. 258)
153	117	Ey ber-güzîde şüret cânsan velî ne cânsan	12	İki beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 273)
154	118	Cân-ı 'aşîksın eyâ sîmîn-beden ebrû-kemân	6	(Ayan, 1990, s. 288)
155	119	Ey yüzün cennâtü 'adnin vey boyuñ Tübâ revân	8	İki beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 257)
156	119	Gel ey göñlümde vü cânda bedensen	11	(Ayan, 1990, s. 261)
157	120	Ey şanem sen mazhar-ı Allâh'sın	7	(Ayan, 1990, s. 287)
158	121	Evvel ki dilâ derd ile yârân olamazsın	11	Ayan neşrinde bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 287)
159	122	Ey lebün 'ayn-ı çeşme-i hayvân	9	(Ayan, 1990, s. 278)
160	122	Şüretün nakşını yazdı didi Rabbü'l-'âlemîn	7	(Ayan, 1990, s. 292)
161	123	Çün hemîşe ol güneş ruhsâra döndermiş yüzün	7	(Ayan, 1990, s. 293)
162	124	Kim dilerse görmege tahkîk Rahmân şüretin	6	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 293)
163	124	Gel ey dilber iki 'âlemde cânsın	16	İki beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 262)
164	126	La'linden akar ey cân çeşme-i âb-ı hayvân	9	(Ayan, 1990, s. 261)
165	127	Ey başa nâ-hâk diyenler kânadur pes Yaradan	7	(Ayan, 1990, s. 258)
166	127	Ey gâfletin meyinden mest ü harâb u hayrân	13	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 277)
167	128	Düşdüğüm ğamdan hilâle şol mâh-ı tâbân için	9	(Ayan, 1990, s. 280)
168	129	Egerçi cândasın cânda nihânsın	8	İki beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 271)
169	130	Dünye çün murdâr imiş igren göñül murdârdan	5	İki beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 259)
170	130	Ey yañağuşdan hacil gül lâle-i hamrâ ilen	7	(Ayan, 1990, s. 257)
171	131	Kevn ü mekân-ı gevher ü gevher-i kân mısın nesin	7	Bir beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 272)
172	132	Ey mükerrem hüsn-i şüret vey muṭahhar mâ' ü tîn	7	Dört beyit eksiktir. (Ayan, 1990, s. 281)

nâ-
tamâm

3.1. Hüseyin Ayan Neşrinde Yer Almayan Şiirler

Tablodan anlaşılacağı üzere, 172 manzumeden 23 tanesinin Hüseyin Ayan'ın neşrettiği Nesîmî Dîvânı'nda (1990 ve 2014) yer almadığı müşahede edilmektedir. Sonraki bölümlerde ifade edileceği üzere 23 şiirden bazıları başka çalışmalarda neşredilmişken bazıları hiç bilinmemektedir. Araştırmacılara kolaylık sağlamak adına Ayan neşrinde olmayan şiirlerin ilk mısralarını buraya kaydediyoruz:

1. Dilberâ dil senden özge dahı dildâr istemez (Şiir No: 19)
2. Kişi kim ma'rifetde kâmil olmaz (Şiir No: 32)
3. Yine sünbül gül-i ra'nâya düşmüş (Şiir No: 51)
4. 'Aşk-ı dilber 'âşıkâ cân didiler gerçek imiş (Şiir No: 55)
5. Bir 'acâyib şöhet oldı güşe-i cennetde dūş (Şiir No: 54)
6. Hâk Te'âlâ kudretinden şekl-i insân eylemiş (Şiir No: 57)
7. Sefere 'azm eyledüm ey şâh-ı hûbân elvedâ' (Şiir No: 58)
8. Aldanma gönül dünye-i gaddârına kıl yuf (Şiir No: 59)
9. Ey gönül ger tâlib iseñ eyleme 'ömrün telef (Şiir No: 60)
10. Ey baña nâ-hâk diyenler bu vücudum oldı Hâk (Şiir No: 63)
11. Lem'a-i nûr-ı tecellî âfitâbidur yüzün (Şiir No: 64)
12. Yandurdı 'aşkuñ bağrumı senden maña dermân gerek (Şiir No: 67)
13. Çekeli egnime bu sikke-i merdân kepenek (Şiir No: 70)
14. Cānumı yandurdı şol şavk-ı cemâli hüsñünün (Şiir No: 71)
15. Ey felek 'aksine mi seyr itdi seyrānuñ senün (Şiir No: 72)
16. Nice gönül eşigine yâ Rab şafâ degül (Şiir No: 77)
17. Gitudüğünden dilberâ gönlüm perîşân oldı gel (Şiir No: 78)

18. Hâsretünden ey dil-ârâm yüregim kan oldu gel (Şiir No: 80)
19. Yâ Rab ol kaçuñ mıdur yâ şekl-i dâl (Şiir No 82)
20. Dilberâ tâ şüretündür mazhar-ı hüsn-i cemâl (Şiir No: 92)
21. Elâ ey dürr-i bañr-i lâ-mekânım (Şiir No: 94)
22. Levh-i ezelde cânâ 'aşkuñla âşinâyım (Şiir No: 125)
23. Ey beni şeydâ kılan gülzârlu yârüm kandasın (Şiir No: 140)

3.2. Hüseyin Ayan ve Azerbaycan'daki Dîvân Neşirlerinde Olmayan, Sadece Mecmualarda Yer Alan Şiirler

23 şiir içerisinde iki tanesinin sadece Türkiye'de yapılan çalışmalarda kayıtlı olduğu görülmektedir. Bu şiirler hem Ayan neşrinde hem de Azerbaycan'daki beş dîvân neşrinde yoktur. İlk gazel sadece Köksal'ın neşrinde görülürken 5 beyitlik ikinci gazel de ilk defa Kesik ve Şengül tarafından yayımlanmıştır. İkinci gazel daha sonra yine Yıldız ve Karakoç tarafından da neşredilmiştir. İlk gazel, Köksal neşrinde 11 beyit olup bizdeki nüshada 10 beyittir. Her iki gazelde de mecmualara kıyasla kelime ve beyit düzeni farklılıkları mevcuttur.

1. Aldanma göñül dünye-i ğaddârına kıl yuf
Ol mekr idici kevkeb-i seyyârına kıl yuf (Şiir No: 60) (Köksal, 2009, s. 99)
2. Ey baña nâ-ħak diyenler bu vücudum oldu ħak
Kâ'inâtuñ ebcedinden gösterür envâr Ĥak (Şiir No: 63) (Kesik ve Şengül, 2017, s. 457; Yıldız, 2019, s. 79; Karakoç, 2020, s. 50)

Yine bu şiirlerin haricindeki "bahr-ı tavîl" başlığıyla yer alan şiir de dikkat çekicidir. Burada "bahr-ı tavîl", nesir hâlindeki spesifik bir türü bildirmeyip aruz vezninin kısalığını kastetmektedir. Mahlassız manzumenin aslında Gelibolulu Âlî'nin "*Subhatü'l-inâbe*" adlı 10 bendlik terkiib-i bendinin ilk bendi olduğu tespit edilmiştir (Aksoyak, 2018, s. 428-429). Manzumenin başka şiir mecmualarına girdiği de görülmektedir (Şahin, 2024, s. 113).

Şol dem ki oldum bañr-ı muşaffâ
Zâtum göründi mir'ât-ı Mevlâ (Şiir No: 93) (Aksoyak, 2018, s. 428-429; Şahin, 2024, s. 113)

3.3. Türkiye'deki Neşirlerde Yer Almayan, Sadece Azerbaycan'daki Neşirlerde Kayıtlı Olan Şiirler

Nüshada kayıtlı 172 şiirden yedi tanesinin Türkiye'deki hiçbir neşirde yer almadığı ancak Azerbaycan'daki dîvân neşirlerinde kayıtlı olduğu tespit edilmiştir. Bunlardan dördü de sadece Qəhrəmanov neşrinde Arap harfli olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dört manzume içerisinde 82 no'lu şiir Qəhrəmanov neşrinde altı beyit olup bizdeki nüshada bu gazel sekiz beyittir.

1. Lem'a-i nūr-ı tecellî āfitābıdır yüzün
Leyletü'l-İsrâ şaçuñ zıll-ı hicābıdır yüzün (Şiir No: 64) (Paşayev, 2018, s. 141; Qəhrəmanov, 1973, s. 261)
2. Nice gönül eşigine yā Rab şafā degül
Dilber ola ki işi anuñ pür-cefā degül (Şiir No: 77) (Paşayev, 2018, s. 146; Qəhrəmanov, 1973, s. 68; Sadık, 1378, s. 321)
3. Həsretüñden ey dil-ārām yüregim kan oldı gel
Sensiz işim gice gündüz āh u efgān oldı gel (Şiir No: 80) (Paşayev, 2018, s. 154; Qəhrəmanov, 1973, s. 272; Sadık, 1378, s. 318)
4. Ey felek 'aksine mi seyr itdi seyrānuñ senüñ
Kim başa kan ağladur devrinde devrānuñ senüñ (Şiir No: 72) (Qəhrəmanov, 1973, s. 263)
5. Yā Rab ol kaşuñ mudur yā şekl-i dāl
Yā yüzüñ bedr ü kaşuñ bedr-i hilāl (Şiir No: 82) (Qəhrəmanov, 1973, s. 270)
6. Dilberā tā şüretüñdür mazhar-ı hüsn-i cemāl
Devr-i hālinden 'ayān oldı kitāb-ı Zü'l-celāl (Şiir No: 92) (Qəhrəmanov, 1973, s. 268)
7. Levh-i ezelde cānā 'aşkuñla āşināyım
El-bākiyātü vuşlat şanma ki ben fenāyım (Şiir No: 125) (Qəhrəmanov, 1973, s. 281)

3.4. Türkiye ve Azerbaycan'daki Neşirlerde Bulunmayan, Hiç Bilinmeyen Şiirler

Nüshada kayıtlı altı manzumenin Ayan neşrinde, şiir mecmualarında ve Azerbaycan'da yayımlanan beş farklı Nesîmî Dîvânı çalışmasında bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu şiirlerden “düşmüş”, “gerçek imiş”, “eylemiş” ve “kandasan” redifli olanlarla benzer redife sahip manzumeler vardır. Ancak ayın kafiye harfli “elvedâ” ile nazal nun kafiye harfli “hüsünün” redifli herhangi bir manzumeye rastlanılmamıştır. 2. sıradaki gazel dört beyit olup kanaatimizce diğer pek çok manzumede olduğu gibi bir beyti eksik kaydedilmiştir.

1.²⁸

[*Mefā'ülün mefā'ülün fe'ülün*]

1. Yine sünbül gül-i ra'nāya düşmüş
Şanasın gice 'aksi aya düşmüş
2. Gözümde incü dişlerin hayali
Gören eydür güher deryāya düşmüş

²⁸ Metin neşrinde gözetilen esaslar şunlardır: Klâsik transkripsiyon alfabesi kullanılmış olup metnin imlasına müdahil olunmamıştır. Şiirler, yazmada yer alan sayfa numarasına göre dizilmiştir ve hangi sayfada yer almışsa altına [köşeli parantez] içinde numarası ve tablodaki şiir numarasına göre yazılmıştır. Manzumelere ve beyitlere numara verilmiştir. Müstensihthen kaynaklanan imla hatalarına müdahale edilmiş olup vezin ve mananın öncelendiği metin tamiri esasları gözetilmiştir. Tef'ilenin bozulduğu eksik kelime ve ekler [köşeli parantez] içinde tamir edilmiştir. Metinde yer alan ancak vezni bozan fazla hece ve kelimeler (parantez) içinde gösterilmiştir. Vezin, ilgili şiir numarasının hemen altında italik şekilde belirtilmiştir. Metindeki imale, zihaf, med gibi aruz hususiyetleri italik biçimde gösterilmiştir. İmalede sadece ilgili heceler, örn; “yine”, med ('akl) ve zihaf (sıfātun) ise sadece ilgili harfler, italik şekilde vurgulanmıştır.

3. Kārâr itmez gönül zülfünden ayru
Bu ser-gerdân uzun sevdâya düşmüş
4. Ne şabrım kaldı *ne* ‘aqlım ne cānım
Meger cādū gözün gavgāya düşmüş
5. ‘Acem mülkinde ādem şol kişidür
Ki gönli bir melek-sīmāya düşmüş (Şiir No: 51) [s. 36]

2.

[*Fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün*]

1. ‘Aşk-ı dilber ‘āşıkā cān didiler gerçek imiş
Lebleri derdlüye²⁹ dermān didiler gerçek imiş
2. Şıfat *u* zātunı anlamak için ‘ārifler
Bunca āyāt ile bürhān didiler gerçek imiş
3. Ol şāh-ı hüsn-i leţāfetle çün ‘ālem tolodur
Her gönül tahtına sultān didiler gerçek imiş
4. Ey Nesîmî gözine nūr-ı hidāyet didiler
Gördiler kudret-i Yezdān didiler gerçek imiş (Şiir No: 55) [s. 38]

3.

[*Fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün*]

1. Hāk te‘ālā kudretinden şekl-i insān eylemiş
Kamu hūblar arasında seni sultān eylemiş
2. Dest-i kudretle yaratmış ol Kerīm-i Lā-Yezāl
Şol kara zülfün içinde māh-ı tībān eylemiş
3. Lāle vü nergis benefşe sünbül ü reyhān u gül
Kamusı senden yaratmış hoş gülistān eylemiş
4. Şol cemālün safhasında bir elif çekmiş tamām
İki kaşuğ arasında lām-elif şān eylemiş
5. Müşk ü ‘anber kokusundan nev-bahār ola cihāt
Tā ki zülfün micmerinden ‘anber-efşān eylemiş
6. Leblerün sırrına irüp Hızr’a hem-rāh olmuşam
Sözini Seyyid Nesîmî āb-ı hayvān eylemiş (Şiir No: 57) [s. 39]

²⁹ Sehven “dertli” şeklinde imla edilmiştir.

4.

[Fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün]

1. *Sefere* 'azm eyledüm ey şâh-ı hûbân elvedâ'
Gönlümüz zülfünle bağlanmışdur ey cân elvedâ'
2. Teşnedür cânım dudağın çeşmesinden kanmadan
Giderem teşne yine ey âb-ı hayvân elvedâ'
3. Giderem³⁰ reyhân saçın sevdâsına hem-râh olup
Dil perîşân cân perîşân 'ağl hayrân elvedâ'
4. Nev-bahâr oldu göñül vaşluñdan itmedi naşib
Ki ider bülbül gibi uş zâr u giryân elvedâ'
5. *Bu Nesîmî'nün dil ü cânı saçın bendindedür*
Yalınız uş giderem ey cân [u] cânân elvedâ' (Şiir No: 58) [s. 39-40]

5.

[Fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün]

1. Cânımı yandurdu şol şavk-ı cemâli hüsñünün
Şabrımı yağmaladı şol zülf ü hâli hüsñünün
2. Ğamzesi müjgân kıldı şerha şerha bağrımı
Haste-dil olana emdür la'l-i bâli hüsñünün
3. Ruğların 'arz eyleyüp bülbüllerün zâr eyledi
Meh-liqâlar içre çün budur kemâli hüsñünün
4. Şağlarım 'izzetler ile bu göñül tahtında men
Düşeli cân mülkine cânâ hayâli hüsñünün
5. *Bu Nesîmî medh ider cân ile sen meh-pâreyi*
Çolalıdan 'âleme nür-ı cemâli hüsñünün (Şiir No: 71) [s. 47]

6.

[Fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün]

1. Ey beni şeydâ kılan gül yüzlü yârim kandasın
Cân u dilden sevdiğüm zîbâ nigârım kandasın
2. Lâle bigi göñlümi yandurdu baħrün âteşi
'Ârızın 'arz eylegil ey gül-'izârım kandasın
3. Leşker-i ğam göñlümün şehriñi vîrân eyledi
Gel gel ey 'adl ıssı şâh-ı ğam-güsârım kandasın

³⁰ Metinde "giderin" şeklinde imla edilmiştir.

4. Gül yüzün yâdına feryâd eylerem bülbül gibi
Göklere irişdi uş feryâd u zârım kıandasın
5. Dâl-ı zülfün kıaddümi lâm itdi kıasretten benim
Ey lebi gönce yüzi serv-i kıınârım kıandasın
6. Çün cemâlün mürğ-zârından Nesîmî düşdi dür
Dimedün bir gün aña ey mürğ-ı zârım kıandasın (Şiir No: 140) [s. 105]

SONUÇ

Bu çalışmamızda, Fransız Lazaristlere ait orijinal bir kolej defterinde kayıtlı Seyyid Nesîmî Dîvânı nüshası gün yüzüne çıkarılarak şairin Türkçe şiir külliyyâtına yeni katkıları yapılmıştır. Şam menşeli olduğu bilinen müstensihî meçhul yazmanın 19. asrın sonu ile 20. asrın başlarında istinsah edildiğini düşünüyoruz. “ر” harfinden “ن” kafiye harfine kadar ihtiva ettiği manzumeler, tertip düzeni ve metnin nâ-tamâm şekilde sona ermesinden anlıyoruz ki müntehabat değildir ve nüshanın en az iki cildi daha vardır. Bu kayıp ciltlerde de meçhul pek çok manzumenin olması kuvvetle muhtemeldir.

Yazmada tespit edilen toplam 172 gazel, Türkiye ve Azerbaycan sahasında yayımlanan ulaşabildiğimiz bütün Türkçe Nesîmî Dîvânı neşirleri ve mecmualara dayalı çalışmalarla mukayese edilmiştir. Yapılan tedkikler neticesinde, bu manzumelerden 23’ünün Hüseyin Ayan tarafından hazırlanan Türkçe Dîvân neşrinde yer almadığı belirlenmiştir. Ayan neşrinde bulunmayan bu şiirlerin 17’sinin de Azerbaycan sahasında yayımlanan dîvân neşirlerinde veya çeşitli şiir mecmualarında kayıtlı olduğu tespit edilmiştir. Defterde kayıtlı “Bahr-ı tavil” başlıklı mahlassız manzumenin de Gelibolulu Alî Dîvânı’nda yer alan “Subhatü’l-inabe” adlı bir terki-i bendin ilk bendi olduğu belirlenmiştir.

Ayan neşrinde yer almayan 23 gazel içerisinde bulunan 6 manzumenin ise Türkiye ve Azerbaycan’da yayımlanan hiçbir dîvân neşrinde, mecmua çalışmasında veya müstakil makalede kayıtlı olmadığı belirlenmiştir. Bu altı gazel, ilk defa Lazarist defterinde kayıtlı bu yazma nüsha aracılığıyla tespit edilmiştir. Söz konusu şiirler; redif, kafiye ve beyit yapıları bakımından Nesîmî’nin bilinen manzumeleriyle uyum göstermekte; dil ve üslup özellikleri itibarıyla şairin poetik dünyasıyla örtüşmektedir. Yazma nüsha ile mevcut neşirler arasında elbette farklılıklar vardır. Beyitlerin yer değiştirmesi, eksik veya fazla beyitler, imla farklılıkları, bu nüshanın metin tenkidi bakımından dikkate değer bir nüsha olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu yazmanın çok özel bir Lazarist kolej defterinde kayıtlı olması, istinsahın hangi saikle gerçekleştirildiği sorusunu da gündeme getirmektedir. Ancak eldeki veriler, metni istinsah eden kişinin kimliği hakkında kesin bir hüküm vermeye imkân tanımamaktadır. Müstensihînin bir misyoner olup olmadığı, istinsahın bizzat bir Lazarist rahip tarafından mı, kolejde görevli bir Müslüman hoca ya da öğrenci tarafından mı yapıldığı hususu şimdilik meçhuldür. Belki ileride eksik ciltler de keşfedildiğinde bu sorunun cevabı da bulunacaktır. Elimizdeki veriler, Nesîmî Dîvânı’nın doğrudan misyonerlik

propagandası amacıyla istinsah edildiğini kesin biçimde ortaya koymamaktadır. Şayet durum böyleyse de bu nüsha, Osmanlı coğrafyasında faaliyet gösteren misyoner kurumların edebî ve kültürel metinlerle de yakından ilgilendiğini göstermesi bakımından ayrı bir önem taşımaktadır. Nüshanın varlığı, Lazaristlerin eğitim kurumlarında tuttıkları kayıt kültürü ve defter kullanımı çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Bu çalışmayla, Seyyid Nesîmî'nin Türkçe Dîvânı neşir çalışmalarına esas teşkil edebilecek yeni bir yazma kaynak tanıtılmış ve mevcut neşirlerin yeniden değerlendirilmesine imkân sağlayan malzemeler ortaya konulmuştur. Mutasavvıf şairlerin dîvânları her zaman problemlî bir yapı arz etmektedir. Seyyid Nesîmî'nin Türkçe Dîvânı da problemlî olup yüzlerce nüshası mevcuttur. Ulaşılabilen bütün yurt içi ve yurt dışındaki nüshaların hatta şiir mecmualarının da dikkate alınmasıyla dîvânının tenkitli metninin yeniden kurulması elzemdir.

KAYNAKÇA

- Aksoyak, İ. H. (2018). *Gelibolulu Mustafa Âlî Dîvânı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Araslı, H. (2004). *İmadeddin Nâsîmî Seçilmiş Eserleri İki Cildde*. Bakı: Lider Neşriyyat
- Ayan, H. (1970). *Nesîmî, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Dîvânı'nın Metni*. [Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi D.T.C.F.]
- Ayan, H. (1990). *Nesîmî Dîvânı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ayan, H. (2002). *Nesîmî, Hayatı Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Dîvânının Tenkidli Metni I-II Cild*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ayan, H. (2014). *Nesîmî, Hayatı Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Dîvânının Tenkidli Metni (2 Cilt Birleştirilmiş Baskı)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (3. Baskı 2020).
- Birsel, H. (2014). Fransız Misyonerler Tarafından İstanbul ve Levant Misyonunun Oluşturulması (Papaz J. Baptist Piolet'nin Mektubu). *Turkish Studies*. 9(4), 207-223.
- Coşkun, İ. (2022). Osmanlı Devleti'nde Bir Fransız Misyoner Okulunun Kuruluş Süreci: Saint Benoit (1360-1804). *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 15(2), 200-214.
- Coşkun, İ. (2025). Bir Misyoner Arşivi Olarak Lazarist Yıllıkları: Saint-Benoit'e Göre Osmanlı'da Gayrimüslimler ve Osmanlı Algısı. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 18(2) 231-248.
- Fidan, G. G. (2020). Nesîmî ve Ahmet Paşa'nın Yayınlanmış Dîvânlarında Bulunmayan Bazı Şiirleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. (8), 349-356.
- Gül, S. (2015). *The French Catholic missionaries in Lebanon Between 1860 and 1914. Unpublished Doctoral Dissertation*. Middle East Technical University. Ankara.
- Kalyon, F. (2015). Nesîmî'nin Dîvânı'nda ve Diğer Kaynaklarda Rastlanmayan Şiirleri. *Turkish Studies*. 10(16), 783-806.

- Kaplan, O. ve Kılıç, M. (2020). Bir Şiir Mecmuasında Yer Alan Daha Önce Yayınlanmamış Nesîmî Mahlaslı Şiirler. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*. 8(22), 55-75.
- Karakaş, M. (2019). Seyyid Nesîmî'nin Bilinmeyen Gazelleri. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 43(1), 120-144.
- Karakoç, K. (2020). Bir Şiir Mecmuasında Tespit Edilen Nesîmî'nin Bilinmeyen Gazelleri. *A.H.B.V. Edebiyat Fakültesi Dergisi*. (2), 43-55.
- Karlangıç, O. (2022). Bir Osmanlı Nahiyesinde Ermeni, Misyoner (Lazarist) ve Müslüman İlişkileri: Akbez Nahiyesi Örneği (1876-1914). *Ermeni Araştırmaları*. (71), 55-88.
- Kayaokay, İ. (2017). Klasik Türk Şiirinde Bir Efsânevi Kahraman Olarak Seyyid Nesîmî. *Dîvân Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. (19), 193-216
- Kesik, B. ve Şengül, E. (2017). Seyyid Nesîmî'nin Yayınlanmamış Gazelleri. *Mertol Tulum Kitabı*. (ss. 457-461). Sivrihisar Belediyesi Kültür Yayınları.
- Kolutek, M. (2019). Şam'daki Fransız Müesseseleri ve Faaliyetleri (1894-1918). *Tarihin İzinde Bir Ömür: Prof. Dr. Nuri Yavuz'a Armağan*, (ss. 667-683). Ankara: Berikan Yayınevi.
- Köksal, M. F. (2000). Seyyid Nesîmî'nin Bilinmeyen Tuyuğları. *Agah Sırrı Levend Hatıra Sayısı 1, Journal of Turkish Studies. Türklük Bilimi Araştırmaları*. (24), 187-208.
- Köksal, M. F. (2009). Seyyid Nesîmî'nin Yayınlanmamış Şiirleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırmaları Dergisi*. (50), 77-135.
- Kürkçüoğlu, K. E. (1973). *Seyyid Nesîmî Dîvânı'ndan Seçmeler*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Özdemir, M. (2020). Seyyid Nesîmî Dîvânı'nın Kayda Değer Bir Nüshası ve Şairin Neşredilmemiş Türkçe Şiirleri. *Dîvân Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. (24), 439-504.
- Özdemir, M. (2020b). Seyyid Nesîmî'nin Neşredilmemiş Tuyuğları. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*. 4(2), 403-485.
- Paşayev, Q. (2018). *İmadeddin Näsîmi İraq Dîvânı*. Bakı.
- Qəhrəmanov, C. (1973). *İmadeddin Näsîmi Əsərləri Üç Cilddə /Elmi-Tənqidi Mətnin Tərt. və Müqəddimə*. Red. H. Araslı, Azərb. SSR EA, Resp. Əlyazmaları Fondu
- Sadık, M. (1378). *Dîvan-ı Eş'âr-ı Türki Seyyid İmâde'ddîn Nesîmî. İntişârât-ı Ahter*. Tebriz.
- Saygı, S. (1965). *Nesîmî Dîvânı*. [Lisans Mezuniyet Tezi. Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi.]
- Şahin, O. (2024). *Nuruosmaniye Kütüphanesi 4957 Nolu Şiir Mecmuası (Vr: 1b-33b) (İnceleme-Metin-Mestap'a Göre Tasnifi)*. [Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.]
- Tanyıldız, A. (2019). Nesîmî'ye Atfedilen Bazı Yeni Şiirler Üzerine Bir Değerlendirme. *Nesîmî Kitabı*. (ss. 147-175). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- Tılfarlıoğlu, M. (2019). Şairlerin Bilinmeyen Gazelleri. *Mavi Atlas*. 7(1), 163-184.
- Tuğluk, İ. H. (2019). Hurûfî Mecmualarında Nesîmî. *Nesîmî Kitabı*. (ss. 83-104). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.

- Türk, C. İ. (2021). Misyonerlik ve Osmanlı Eğitim Sistemindeki Yeri. *Düşünce Dünyasında Türkiiz*. 12(60), 83-114.
- Usluer, F. (2013). Nesîmî, Şeyh İmâdüddîn Seyyid Nesîmî”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nesimi-seyh-imaduddin-seyyid-nesimi> (erişim: 18.12.2025)
- Yıldız, A. (2019). *Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal'ın Şahsî Kütüphanesinde Bulunan 55 Numaralı Cönk Üzerine Bir İnceleme*. [Yüksek Lisans Tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.]
- Yıldız, Â. (2019). Nesîmî'ye Ait Olduğu Düşünülen Bazı Gazeller. *Nesîmî Kitabı*. (ss. 77-82). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- Yusifli, X. (2005). *İmadeddin Näsîmî Seçilmiş Əsərləri*. Altun Kitab. Bakı.
- Zülfe, Ö. (2005). Seyyid Nesîmî'nin Tuyuğlarına Ek. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 121-135.
- “Father Artis, Lazarist, writes from Damascus...” (1913). *Annals of the Congregation of the Mission: A Collection of Edifying Letters*, Vol. 20, s. 60-63. (https://via.library.depaul.edu/annals_en/vol20/iss1/4) [erişim: 20.12.2025]

Extended Abstract

This study presents a newly discovered manuscript copy of Seyyid Nesîmî's Turkish Dîvân recorded in a notebook belonging to the French Lazarist missionaries in Damascus and introduces several previously unknown poems attributed to the poet. The Lazarists, founded in the seventeenth century by Saint Vincent de Paul, constituted one of the most influential Catholic missionary congregations operating in the Ottoman domains, particularly in Syria, Anatolia, and the Levant. Their educational and religious institutions, including the French College in Damascus, generated a significant corpus of written materials such as reports, correspondence, and internal notebooks. One such notebook, recently acquired and preserved in the author's personal library, forms the basis of this research. The notebook consists of 132 pages and contains a manuscript copy of Nesîmî's Turkish Dîvân, although the identity of the copyist and the date of transcription remain unknown.

The primary objective of this study is to determine the position of this newly identified manuscript within the corpus of Nesîmî's Dîvân manuscripts and to identify poems that have not previously been recorded in major critical editions or scholarly publications. In order to achieve this goal, the 172 ghazals preserved in the Lazarist notebook were systematically compared with the major Turkish and Azerbaijani editions of Nesîmî's Dîvân, as well as with studies based on poetry anthologies (mecmuas). This comparative analysis revealed that 23 of the 172 poems are absent from Hüseyin Ayan's authoritative edition of the Dîvân. Among these, 17 poems were found to have been published in various Azerbaijani editions or manuscript-based studies, whereas six ghazals appear to be entirely unpublished

in both Turkish and Azerbaijani scholarship. These six poems are therefore introduced here for the first time and are transcribed into Latin script according to established philological conventions.

Seyyid Nesîmî, a prominent mystic poet active in the late fourteenth and early fifteenth centuries, occupies a central position in Turkic Sufi literature. His poetry reflects the influence of Hurûfî thought, which profoundly shaped his metaphysical and theological worldview. Despite his significance, biographical information about Nesîmî remains fragmentary, and the transmission of his poetic corpus has been complicated by the dynamics of oral tradition, manuscript circulation, and attributional uncertainty. Similar to the textual problems surrounding Yunus Emre's oeuvre, many poems attributed to Nesîmî in manuscript sources require careful verification, as the name "Nesîmî" was also used by later poets, including Kul Nesîmî. Consequently, the discovery and critical evaluation of new manuscripts are crucial for refining the textual canon of Nesîmî's poetry.

The study first surveys the history of Nesîmî's Dîvân editions in Turkey and Azerbaijan. The earliest printed editions date to the nineteenth century Ottoman period, while modern scholarly editions emerged in the twentieth century. Hüseyin Ayan's doctoral dissertation and subsequent publications represent the first comprehensive critical edition in Turkey, based on multiple manuscript witnesses. In Azerbaijan, major contributions were made by scholars such as Selmân Mümtâz, Cihangir Qəhrəmanov, Hamid Araslı, Xəlil Yusifli, and Qəzənfər Paşayev, whose editions collectively expanded the known corpus of Nesîmî's poetry. Nevertheless, subsequent research has demonstrated that many newly identified poems require verification, as some works previously claimed to be unpublished were already present in earlier editions or manuscript traditions. This underscores the necessity of meticulous comparative philological analysis.

The Lazarist notebook manuscript is remarkable not only for its textual content but also for its material and codicological features. The notebook has a durable cover resembling synthetic cardboard, with the inscription "Collège Français des Lazaristes – Damas" printed in white on the front cover, indicating its institutional origin. The pages are made of high-quality, lightly polished paper with watermarks and ruling lines, suggesting European manufacture. The text is written in rik'a script using violet-colored ink, a feature commonly associated with nineteenth-century European institutional writing practices. The notebook contains a systematically ordered sequence of ghazals arranged alphabetically by rhyme letter, beginning with poems rhyming in r and ending with those in n. The incomplete ending and the internal organization strongly suggest that the notebook represents only one volume of a multi-volume Dîvân copy rather than an anthology or selection.

Philological examination of the manuscript reveals numerous orthographic inconsistencies and copying errors, indicating that the scribe may not have been fully proficient in Ottoman Turkish orthography. Missing couplets, marginal additions, and duplicated verses are also observed, providing valuable data

for textual criticism. Despite these imperfections, the manuscript constitutes an important witness to the transmission of Nesîmî's poetry and offers new insights into variant readings and textual history.

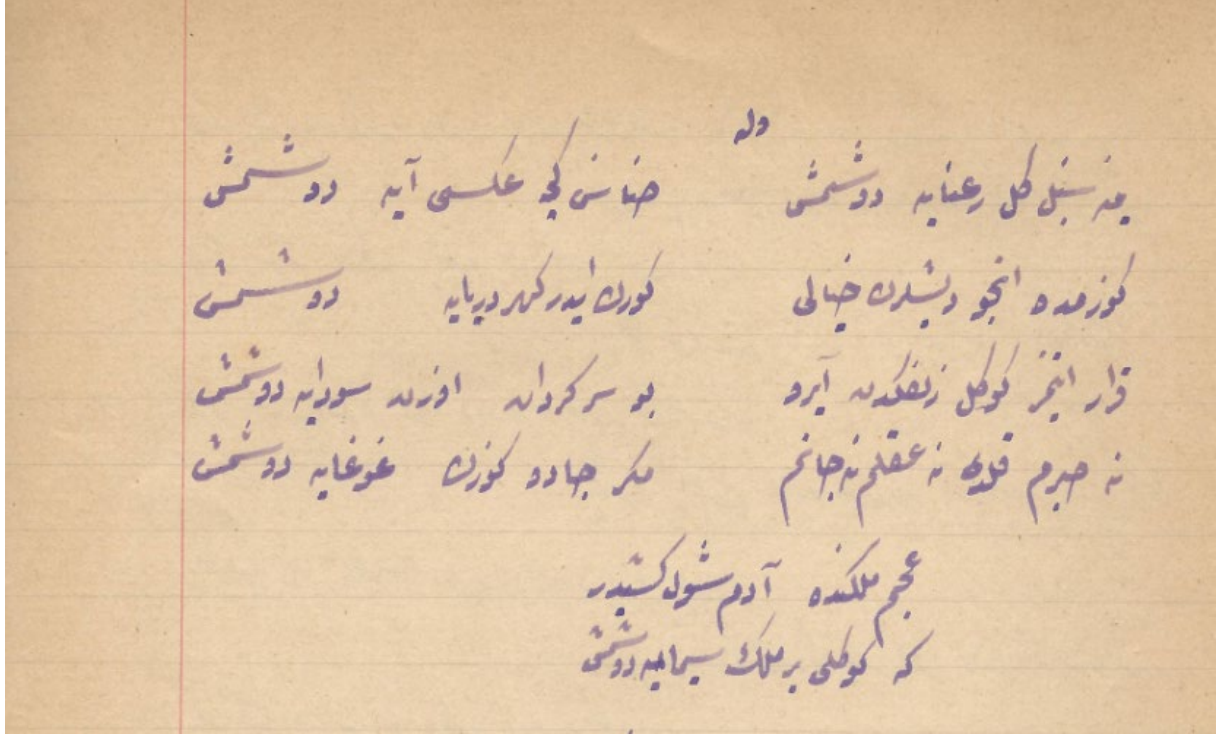
One of the most striking aspects of this discovery is the presence of Nesîmî's poetry in a notebook belonging to a Catholic missionary institution. The Lazarists maintained extensive documentation as part of their educational and missionary activities, and it is plausible that local intellectual or educational contexts facilitated the transcription of Ottoman-Turkish literary texts. The copying of Nesîmî's Dîvân within a French missionary college may reflect broader cultural and intellectual interactions between Ottoman and European milieus, particularly in the cosmopolitan environment of late Ottoman Damascus. While the precise motivation for this transcription remains unknown, it raises significant questions regarding cross-cultural literary transmission, the circulation of Sufi literature beyond Muslim contexts, and the scholarly or pedagogical uses of Ottoman poetry in missionary institutions.

The identification of six previously unpublished ghazals represents a substantial contribution to Nesîmî studies. These poems expand the known corpus of Nesîmî's Turkish poetry and provide new material for thematic, stylistic, and doctrinal analysis. Furthermore, the manuscript offers numerous variant readings that can inform future critical editions of the Dîvân. By presenting a detailed description of the manuscript, a comprehensive comparative table of its contents, and transcriptions of the newly identified poems, this study aims to contribute to the ongoing efforts in critical text publication and manuscript-based literary research.

In conclusion, the Lazarist notebook manuscript constitutes a significant new source for the study of Seyyid Nesîmî's poetry. It demonstrates the continued discovery potential within private collections and institutional archives and highlights the necessity of systematic comparative research across Turkish and Azerbaijani scholarly traditions. The presence of Nesîmî's poetry in a French missionary context also opens new avenues for research into the intercultural circulation of Ottoman literary texts and the reception of Sufi literature beyond Islamic scholarly networks. Future research on additional volumes of this manuscript, if located, as well as broader investigations into Lazarist archival materials, may further illuminate the transmission history of Nesîmî's oeuvre and the broader dynamics of Ottoman-European intellectual exchange.

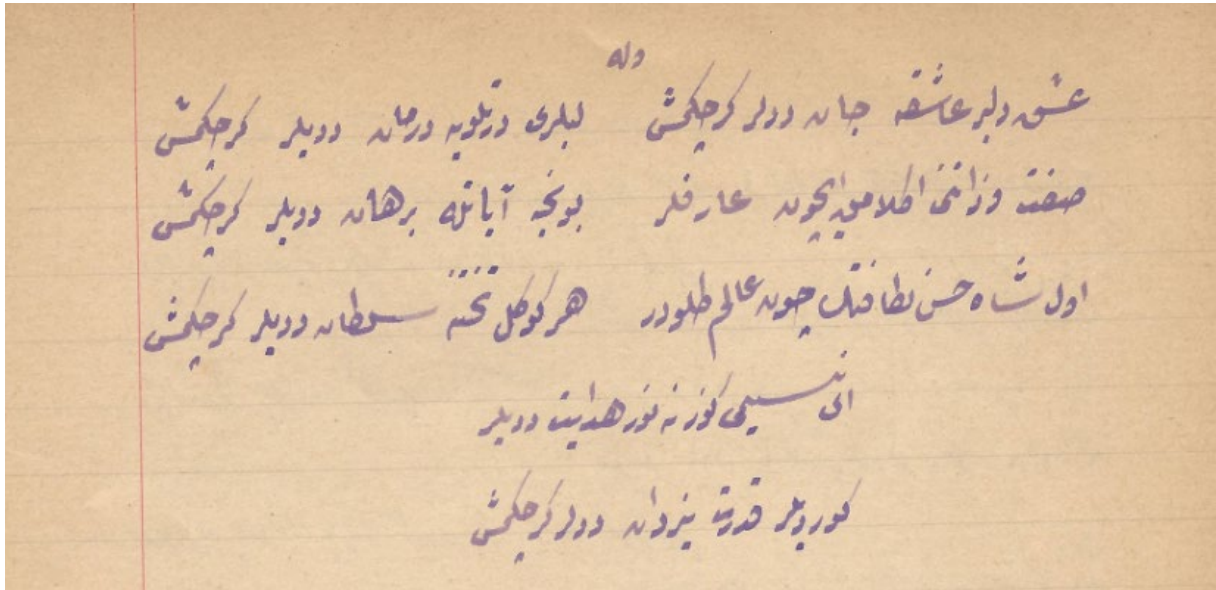
Yayımlanmamış Şiirlerin Tıpkıbasımı

1 No'lu Şiir

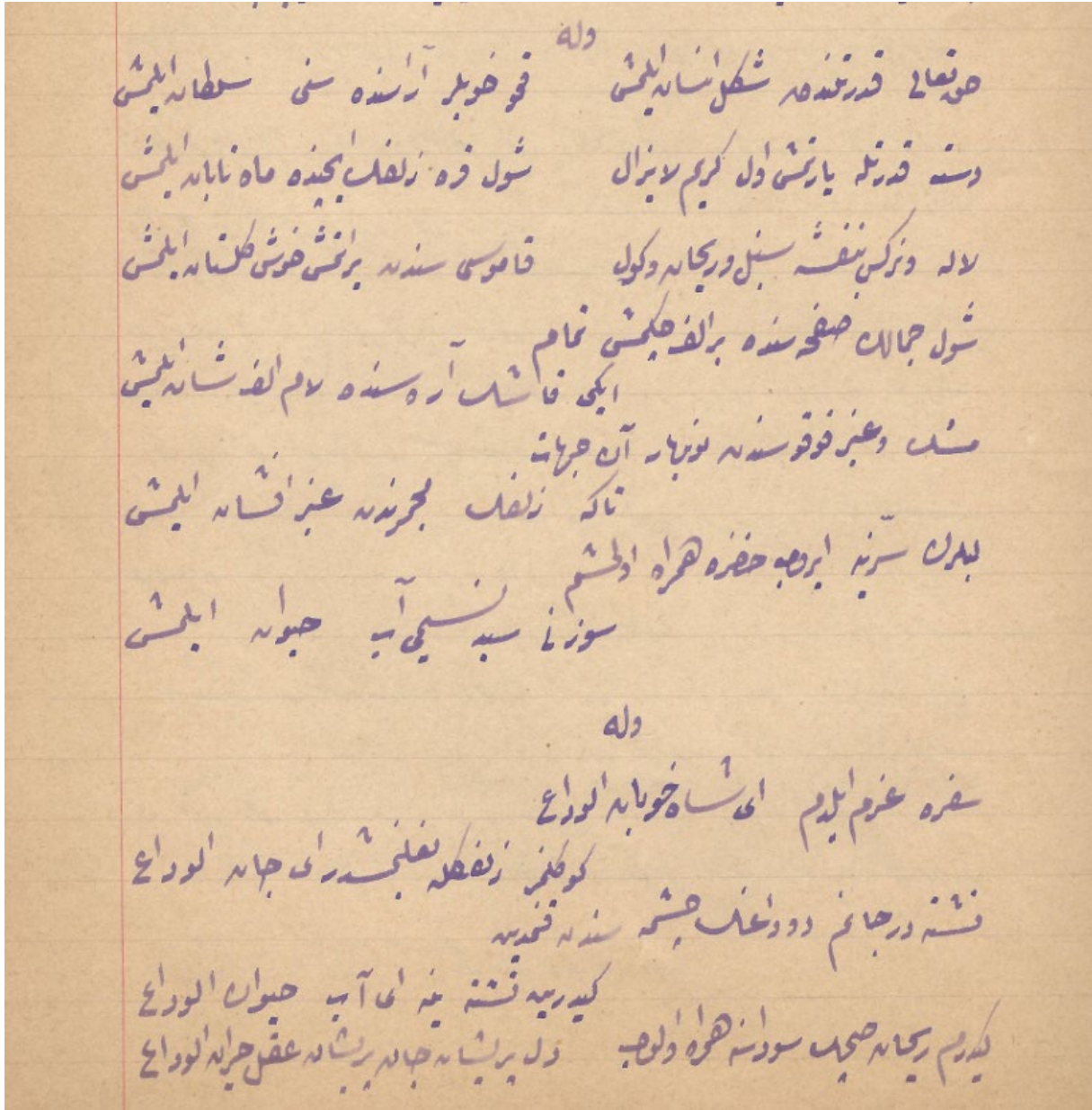
[36]

2 No'lu Şiir

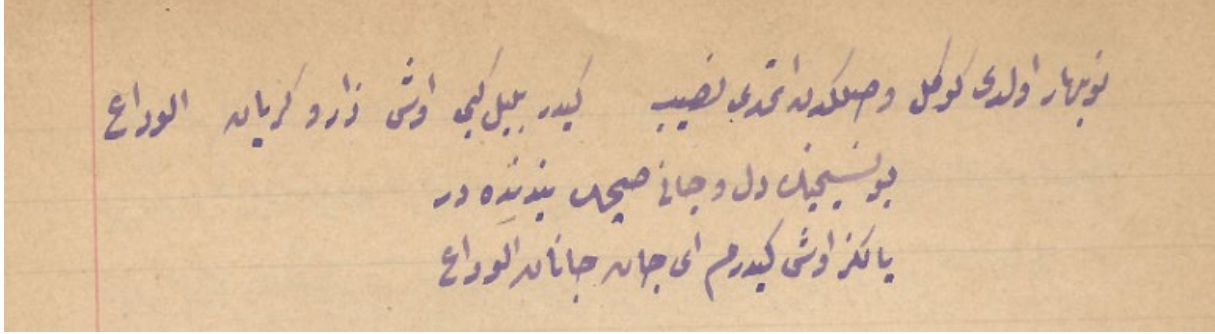

[38]

3 ve 4 No'lu Şiirler

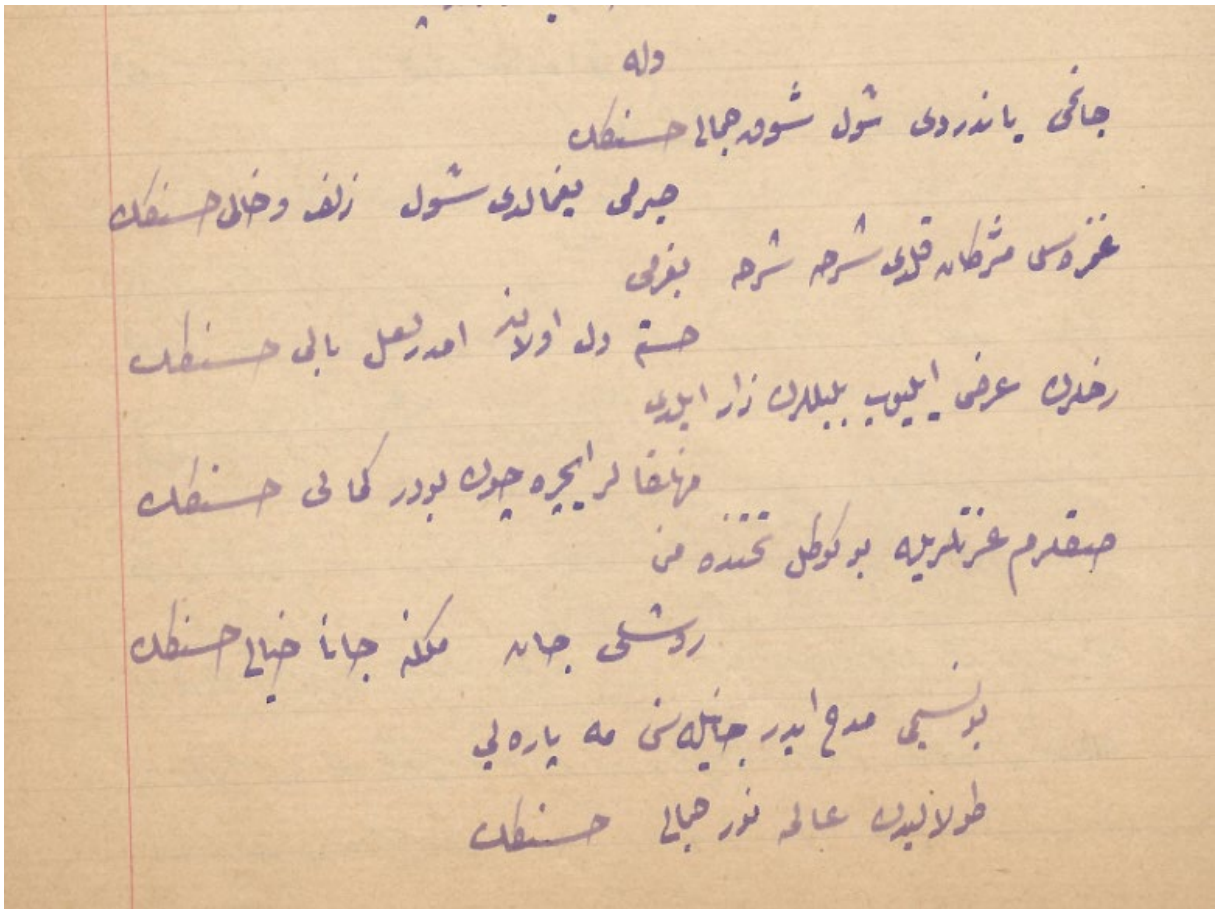

[39]

[40]

5 No'lu Şiir

[47]

6 No'lu Şiir

ای بی شیدا قلند کلیدز تو یارم قده سن^{وله}
جهانه دولده سوریکم زیبا نظارم قده سن
لازه بیکی کوکلی باندردی چون آتشی
عاضنه عضی بدکل ای طغزارم قده سن

[105]

شد غم کوکلک شیرینی دیرانه ایلدی
کل بوزک یازنه زیاد ایلمم بیل کبی
دال زلفک قده سن لام ندی حسرت بدیم
چون جمالک فرغزار نده بی روشدی دور
دیکده برکونه اکا ای مرغزارم قده سن

[106]